

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยว
ที่ยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชุตีรัตน์ จันทร์เชื้อ

พ.ศ. 2547

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

(1)

หัวข้อวิจัย	การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
ชื่อผู้วิจัย	นางชุลีรัตน์ จันทร์เชื้อ
โปรแกรมวิชา	อุตสาหกรรมท่องเที่ยว
คณะ	วิทยาการจัดการ
สถาบัน	มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
ปีการศึกษา	2547

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและทดสอบแบบสำรวจการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อนำไปเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาคือแบบจำลองการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยปรับแต่งเป็นแบบสำรวจเพื่อใช้เก็บข้อมูลภาคสนามและแบบสอบถามที่นำไปเก็บข้อมูลจากหัวหน้าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า บุคคลผู้ปฏิบัติงานในอุทยานฯ นักท่องเที่ยว ประชาชนชุมชนท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่า อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีความสามารถในการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับที่สูง มีเพียง 4 กิจกรรมเท่านั้นที่อุทยานฯ ยังไม่ได้ดำเนินการ ส่วนความสามารถในการบริหารและจัดการเกี่ยวกับส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น บุคลากรในองค์กร , นักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่นในเขตอุทยานฯ อยู่ในระดับดีพอสมควรทำให้เชื่อมั่นได้ว่าแบบสำรวจและแบบสอบถามการบริหารและการจัดการ

(2)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสามารถเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานการบริหารและ
การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ
ได้

กิตติกรรมประกาศ

เนื่องมาจากความต้องการให้เกิดความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า และด้วยการสนับสนุนของสำนักวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก งานวิจัยนี้จึงประสบความสำเร็จ เป้าหมายสำคัญของการวิจัยครั้งนี้คือ การสร้างมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อนำไปใช้กับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งขณะนี้มีความเชื่อมั่นในแบบสำรวจการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมีมากระดับหนึ่งแล้ว และถ้าได้นำไปใช้ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ และมีการปรับปรุงให้เป็นมาตรฐานยิ่ง ๆ ขึ้นไปในอนาคต ผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม กรมป่าไม้ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า หัวหน้าอุทยานแห่งชาติ และบุคลากรของอุทยานฯ ผศ.นิพันธ์ ประทุมศิริ คณบดีคณะวิทยาการจัดการ ที่สนับสนุนเวลาและโอกาสให้ดำเนินการเก็บข้อมูล

ชุลีรัตน์ จันทร์เชื้อ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(1)
กิตติกรรมประกาศ.....	(3)
สารบัญตาราง.....	(7)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย.....	1
2. วัตถุประสงค์.....	2
3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
4. การนำผลไปใช้.....	2
5. นิยามคำศัพท์.....	2
บทที่ 2 ทฤษฎีและแนวความคิดในการศึกษา.....	4
1. กรอบความคิดเบื้องต้น.....	4
2. การพัฒนาอย่างยั่งยืน.....	5
3. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.....	8
4. หลักของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน.....	9
5. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	11
6. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่.....	15
7. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว.....	18
8. มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว.....	20

	หน้า
9. มติการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว.....	21
10. บรรทัดฐานอุทยานแห่งชาติ.....	25
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	30
1. กำหนดแผนดำเนินการและข้อสรุปการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	30
2. รวบรวมข้อมูลพื้นฐานและเอกสารทางวิชาการ.....	30
3. สรุปรูปแบบการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	30
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล.....	30
5. วิเคราะห์ข้อมูล.....	31
6. นำเสนอผลงานวิจัย.....	31
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	32
1. การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติ ภูหินร่องกล้า.....	32
2. นักท่องเที่ยว.....	34
3. บุคลากรที่ปฏิบัติงานในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า.....	46
4. ประชาชนชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งถิ่นฐานใกล้เขตอุทยานแห่งชาติ ภูหินร่องกล้า.....	55
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ.....	68
1. ผลการศึกษา.....	68

	หน้า
2. นักท่องเที่ยว.....	72
3. บุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า.....	74
4. ประชาชนชุมชนท้องถิ่น.....	75
5. ข้อเสนอแนะ.....	76
บรรณานุกรม.....	78
ภาคผนวก 1. แบบสอบถาม.....	80

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 1	การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า.....	32
ตารางที่ 2	ข้อมูลพิเศษของนักท่องเที่ยว.....	35
ตารางที่ 3	อายุของนักท่องเที่ยว.....	35
ตารางที่ 4	การศึกษาของนักท่องเที่ยว.....	36
ตารางที่ 5	อาชีพของนักท่องเที่ยว.....	36
ตารางที่ 6	นักท่องเที่ยวรู้จักอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าจากอะไร.....	37
ตารางที่ 7	นักท่องเที่ยวต้องการเห็นและรับรู้อะไรเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว...	37
ตารางที่ 8	นักท่องเที่ยวทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีจุดเด่นหรือเอกลักษณ์อะไร.....	38
ตารางที่ 9	นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามาก่อนหรือไม่.....	39
ตารางที่ 10	นักท่องเที่ยวที่ทราบข้อมูลของการอนุรักษ์มาก่อนนั้น ทราบจากสื่อประเภทใด.....	39
ตารางที่ 11	การรับรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ขณะที่นักท่องเที่ยวอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า.....	39
ตารางที่ 12	สื่อการรับรู้ข้อมูลการอนุรักษ์ฯ ที่นักท่องเที่ยวได้รับทราบ.....	40

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 13	นักท่องเที่ยวตัดสินใจอยากกลับมาอีกหรือไม่ เมื่อเดินทาง ออกไปจากอุทยานฯ แล้ว.....	41
ตารางที่ 14	แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวอยากกลับมาท่องเที่ยว ณ อุทยานฯ อีก.....	41
ตารางที่ 15	เหตุผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจไม่อยากกลับมาอีก.....	42
ตารางที่ 16	นักท่องเที่ยวต้องการให้ความโดดเด่นและเอกลักษณ์อะไรของ อุทยานฯ ให้ดำรงอยู่.....	43
ตารางที่ 17	นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในการบริหารและการจัดการในเชิง อนุรักษ์ของอุทยานฯ.....	44
ตารางที่ 18	นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมช่วยให้อุทยานฯ แห่งนี้มีความยั่งยืนยาว นานได้โดยวิธีใด.....	44
ตารางที่ 19	เพศของบุคลากร.....	46
ตารางที่ 20	อายุของบุคลากร.....	47
ตารางที่ 21	การศึกษาของบุคลากร.....	48
ตารางที่ 22	ตำแหน่งงานของบุคลากร.....	48
ตารางที่ 23	บุคลากรทราบหรือไม่ว่าอุทยานฯ นี้ มีจุดเด่นฯ อะไรบ้าง.....	49
ตารางที่ 24	บุคลากรทราบหรือไม่ว่าอุทยานฯ นี้มีจุดอ่อนไหวต่อการเสื่อม โทรมอะไรบ้าง.....	50
ตารางที่ 25	บุคลากรทราบภาวะเสี่ยงและภาวะคุกคามอะไรบ้าง.....	50
ตารางที่ 26	บุคลากรทราบทิศทางและการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม.....	50

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 27	การฝึกอบรมบุคลากรของอุทยานฯ ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม.....	51
ตารางที่ 28	บุคลากรได้ผ่านการอบรมครั้งสุดท้ายเมื่อใด.....	51
ตารางที่ 29	บุคลากรได้รับการฝึกอบรมให้เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว.....	52
ตารางที่ 30	บุคลากรมีโอกาสฝึกอบรมภายนอกอุทยานฯ หรือไม่.....	52
ตารางที่ 31	ประเภทของเนื้อหาที่บุคลากรได้ไปฝึกอบรม.....	53
ตารางที่ 32	ระเบียบปฏิบัติในการดำเนินการด้านการอนุรักษ์ฯ หรือไม่.....	54
ตารางที่ 33	ประเภทของระเบียบปฏิบัติในแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม.....	54
ตารางที่ 34	บุคลากรมีความรักและภูมิใจอุทยานแห่งชาติที่ปฏิบัติงานอยู่ เพียงใด.....	56
ตารางที่ 35	ข้อมูลส่วนบุคคล สัดส่วนระหว่างเพศ.....	56
ตารางที่ 36	กลุ่มอายุของประชาชนชุมชนท้องถิ่น.....	56
ตารางที่ 37	สถานภาพทางการศึกษาของประชาชนท้องถิ่น.....	57
ตารางที่ 38	อาชีพของประชาชนชุมชนท้องถิ่น.....	57
ตารางที่ 39	ประชาชนชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสแสวงหารายได้จากกิจกรรม อะไรบ้าง.....	58
ตารางที่ 40	การขาดโอกาสในการมีรายได้มีสาเหตุมาจาก.....	58
ตารางที่ 41	การมีโอกาสได้เข้าร่วมในการบริหารและการจัดการอุทยานฯ.....	59
ตารางที่ 42	สถานภาพของผู้มีโอกาสเข้าร่วมงานกับอุทยานฯ.....	59

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 43	สาเหตุที่ไม่มีโอกาสเข้าร่วมงานการบริหารและการจัดการกับ อุทยานฯ.....	60
ตารางที่ 44	การมีส่วนร่วมในการบริการให้แก่นักท่องเที่ยว.....	60
ตารางที่ 45	ประเภทของกิจกรรมที่บริการให้แก่นักท่องเที่ยว.....	61
ตารางที่ 46	เหตุผลที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการบริการให้ แก่นักท่องเที่ยว.....	61
ตารางที่ 47	ประชาชนชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากร ธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม.....	62
ตารางที่ 48	กิจกรรมของการมีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากร ธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม.....	62
ตารางที่ 49	สาเหตุที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการพิทักษ์ รักษาทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม.....	63
ตารางที่ 50	ประชาชนชุมชนท้องถิ่นเคยได้รับความรู้การอนุรักษ์จาก อุทยานฯ หรือไม่.....	63
ตารางที่ 51	กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและ สิ่งแวดล้อมที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นได้รับจากการถ่ายทอด ของอุทยานฯ.....	64
ตารางที่ 52	ประชาชนชุมชนท้องถิ่นต้องการให้อุทยานฯ เปิดโอกาสอะไร บ้าง.....	65
ตารางที่ 53	ประชาชนชุมชนท้องถิ่นปรารถนาจะช่วยอุทยานฯ ทำกิจกรรม อะไรบ้าง.....	66

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความสะอาด สงบ สวยสดงดงามน่าตื่นตาตื่นใจอย่าง อุทยานแห่งชาติเป็นเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้เดินทางเข้าไป สัมผัสกับธรรมชาติอย่างใกล้ชิด ความนิยมของนักท่องเที่ยวที่มุ่งไปท่องเที่ยวในเขตอุทยานมีเพิ่ม ขึ้นอย่างต่อเนื่องจากข้อมูลของกรมป่าไม้ แสดงให้เห็นถึงการเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวที่มุ่งเข้าสู่ แหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติอย่างต่อเนื่องคือมีจำนวน 10,880,374 คนในปี พ.ศ. 2535 และ เพิ่มขึ้นเป็น 15,437,613 คนในปี พ.ศ. 2539 ใกล้เคียง 20 ล้านคนต่อปี ในปัจจุบันเป็นที่น่ายินดี ที่เรามีอุทยานแห่งชาติที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติจำนวนมากไว้รองรับการขยายตัวของ นักท่องเที่ยว แม้นักท่องเที่ยวเหล่านั้นเป็นผู้มีส่วนส่งเสริมการกระจายรายได้ให้เกิดแก่ประชาชน ในพื้นที่ข้างเคียงอุทยานแห่งชาติทั้งหลาย แต่ผลกระทบที่ตามมาคือความเสื่อมโทรมต่อแหล่ง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติในอุทยานแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติจะสามารถยืดหยัดและดำรงไว้ซึ่ง คุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้คงอยู่ยั่งยืนได้นานเพียงใด เพราะนักท่องเที่ยวจากก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ต่าง ๆ ในอุทยานได้เสมอ ขณะนี้อุทยานแห่งชาติทั้งหลายได้มีการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว ด้วยหลักการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างไร และควรมีแนวทางใดเป็นมาตรฐานการบริหาร การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปด้วยเหตุผล ดังกล่าวถือเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการ “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนใน อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า” ในการศึกษาในครั้งนี้ได้นำแนวความคิดของการท่องเที่ยวเชิง อนุรักษ์ (Ecotourism Concept) ที่เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism) ซึ่งจะประสานประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกัน มาประยุกต์ใช้เป็นหลักการพื้นฐาน แม้แนวคิดในลักษณะที่กล่าวมาแล้ว เป็นความคิดค่อนข้างใหม่สำหรับประเทศไทย โดยเฉพาะเรื่องความร่วมมือของชุมชนท้องถิ่นใน การจัดการท่องเที่ยว ดังนั้นการศึกษานี้จึงพยายามให้ความสำคัญมุ่งเน้นการปรับแนวความคิด ของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เป็นนามธรรมไปสู่รูปธรรมอย่างชัดเจนขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- 2.2 เพื่อทดสอบแบบจำลองเพื่อใช้สำรวจการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าว่ามีความเหมาะสมหรือต้องปรับปรุงแก้ไขส่วนใดบ้าง ก่อนนำไปประยุกต์ใช้กับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ
- 2.3 เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับอุทยานแห่งชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 3.1 ทราบถึงการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
- 3.2 พัฒนาแบบจำลองการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น
- 3.3 ได้องค์ความรู้ใหม่ในการกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ

4. การนำผลไปใช้

ผลการวิจัยครั้งนี้จะนำไปสู่การสร้างมาตรฐานเบื้องต้นการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ อันจะเป็นแนวทางในการสร้างความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทยต่อไป

5. นิยามคำศัพท์

5.1 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึงการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ความประทับใจไปพร้อมกับการได้รับความรู้ในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของแหล่งท่องเที่ยว โดยมีการบริหารและการจัดการที่มุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว และให้ความสำคัญต่อบทบาทของประชาชนในท้องถิ่น

5.2 การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism Management) หมายถึง การดำเนินการควบคุม กำกับดูแลให้นักท่องเที่ยวได้รับความพึงพอใจ ประทับใจ รู้สึกปลอดภัย มี

ความรู้ความเข้าใจถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมของแหล่ง
ท่องเที่ยว การดำเนินการให้มีระบบการจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสภาพ
แวดล้อมที่มีเป้าหมายให้เกิดประโยชน์สูงสุดเหมาะสมที่สุดและยั่งยืนนานที่สุด ตลอดจนการให้
ความสำคัญต่อประสิทธิภาพเชิงอนุรักษ์ของบุคลากรในองค์กรนั้น และให้ความสำคัญต่อบทบาท
ประชาชนชุมชนท้องถิ่น

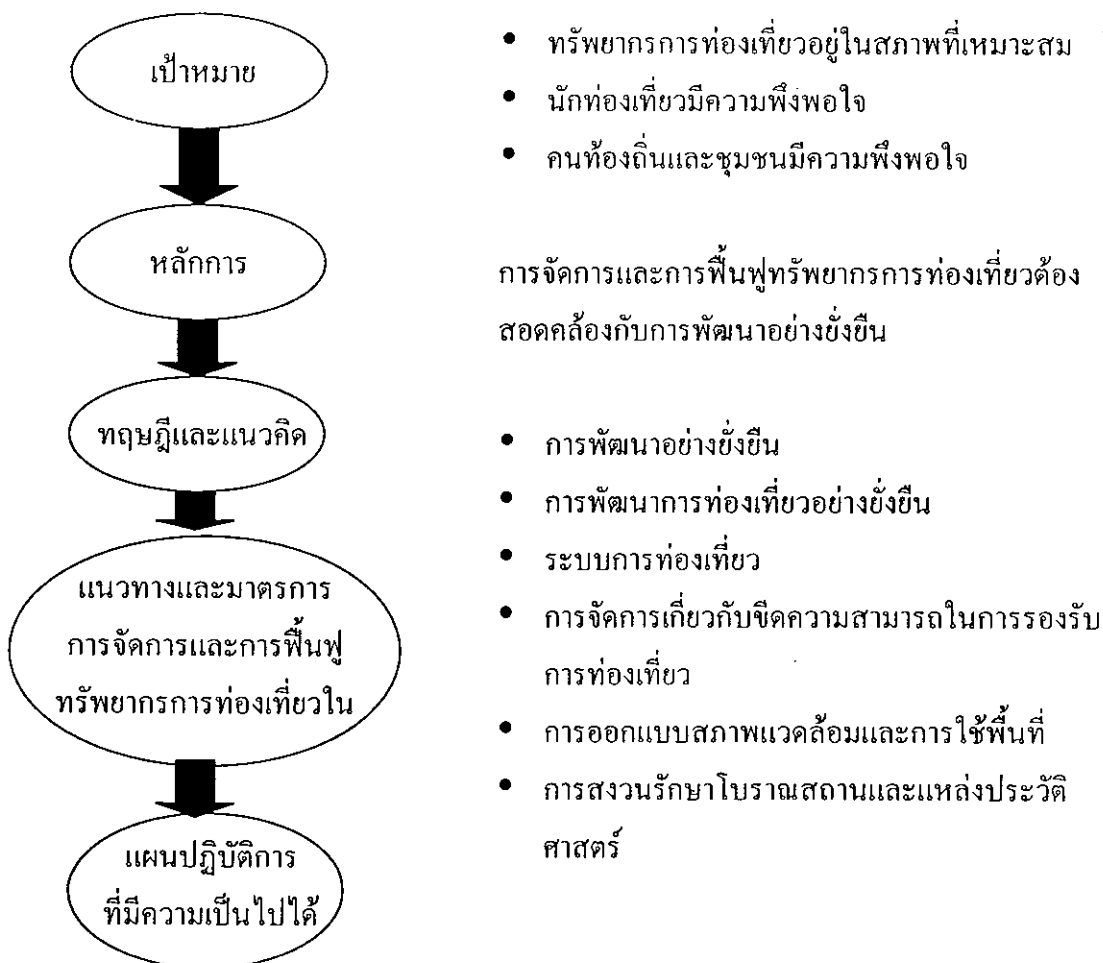
บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวความคิดในการศึกษา

กรอบความคิดเบื้องต้น

การจัดการและการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยว เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับปรุงและส่งเสริมให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในสภาพที่เหมาะสมและเป็นที่น่าสนใจของนักท่องเที่ยว และช่วยให้การท่องเที่ยวมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 อย่างไรก็ตาม การจัดการและการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องดำเนินไปอย่างมีทิศทาง โดยอาศัยกรอบความคิด (Framework) ที่เหมาะสมเป็นเข็มทิศชี้นำทิศทาง กรอบความคิดดังกล่าวได้แก่เป้าหมาย (Goal) หลักการ (Principle) และทฤษฎีและแนวคิด (Theories and concepts) ซึ่งแสดงไว้ในรูปที่ 2.1

รูปที่ 1 : กรอบความคิดของการจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากรูปที่ 2.1 จะเห็นได้ว่า การจัดการและการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพจะต้องเริ่มต้นจากการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและเหมาะสม เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมองเห็นภาพอย่างแจ่มชัดว่าสภาพการณ์ที่น่าปรารถนาและมุ่งหวังให้บรรลุถึงนั้นคืออะไร ซึ่งในกรณีนี้ก็คือ (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยวอยู่ในสภาพที่เหมาะสม (2) นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจ และ (3) คนท้องถิ่นและชุมชนมีความพึงพอใจ จากเป้าหมายดังกล่าวจะนำมาสู่หลักการของการปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ หลักการในที่นี้คือการจัดการและการฟื้นฟูทรัพยากรท่องเที่ยวต้องสอดคล้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย

เมื่อมีเป้าหมายและหลักการที่ชัดเจนแล้ว จะนำไปสู่การเลือกทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ทฤษฎีและแนวคิดดังกล่าวควรจะมี ความสอดคล้องกับเป้าหมายและหลักการที่ได้กำหนดไว้ ในที่นี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรจะนำเสนอ ทฤษฎีและแนวคิดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development)
2. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism development)
3. หลักการของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน
4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่
6. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว
7. มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว
8. มติการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว
9. บรรทัดฐานอุทยานแห่งชาติ

1. การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา มนุษย์เริ่มมีความตระหนักมากขึ้นว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่มนุษย์ได้สร้างขึ้น ได้ก่อผลกระทบร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมโลก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำเน่า ขยะ อากาศเป็นพิษ หรือชั้นโอโซนในบรรยากาศถูกทำลาย ความตระหนักในปัญหาเหล่านี้ได้นำมาสู่ความตื่นตัวในเรื่องของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยในปี ค.ศ. 1980 International Union for the Conservation of Nature and Natural Resource ได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ World Conservation Strategy ซึ่งได้กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นครั้งแรก ต่อมาปี ค.ศ. 1987 World Commission on Environment and Development ได้

จัดพิมพ์รายงานชื่อ Our Common Future ซึ่งได้กล่าวถึงแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและได้ให้ความสำคัญว่าเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความอยู่รอดของมนุษยชาติ

แม้ว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะเป็นแนวคิดที่ค่อนข้างใหญ่ แต่การที่ได้รับความสนใจจากหลาย ๆ ฝ่าย ทำให้มีการเพิ่มเติมและขยายแนวคิดนี้อยู่เสมอ ในรายงาน Our Common Future ได้กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) คือ “การพัฒนาที่สนองความต้องการในปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมลดความสามารถในการสนองความต้องการของพวกเขา” (WCED, 1987) กล่าวอีกนัยหนึ่ง แนวคิดนี้เชื่อว่ามนุษย์มิได้รับมรดกโลกมาจากบรรพบุรุษ แต่ได้หยิบยืมมาจากลูกหลานในรุ่นต่อไป

ตารางที่ 1 แสดงองค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดย 9 ข้อแรกเป็นแนวทางที่ได้มาจากรายงาน Our Common Future ส่วนข้ออื่น ๆ เป็นแนวทางที่นักวิชาการหรือหน่วยงานอื่น ๆ ได้เพิ่มเติมเข้ามา (Murphy, 1994)

ตารางที่ 1 องค์ประกอบของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Murphy, 1994)

องค์ประกอบ	ข้อความที่บ่งชี้
1. การกำหนดขีดจำกัด และมาตรฐานเชิงนิเวศวิทยาที่สมเหตุสมผล	จำเป็นต้องมีการส่งเสริมค่านิยม ที่สนับสนุนให้มีการบริโภคอย่างคำนึงถึงขีดจำกัดเชิงนิเวศวิทยา และตอบสนองความต้องการของทุกคนอย่างมีสมเหตุสมผล
2. การกระจายกิจกรรม ทางเศรษฐกิจ และการจัดสรรทรัพยากรใหม่	ความสำเร็จของการตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐาน ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การบรรลุถึงศักยภาพสูงสุด ในที่ที่ยังไม่สามารถตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้ การพัฒนาอย่างยั่งยืนก็ยังคงพึ่งพาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจด้วย
3. การควบคุมจำนวนประชากร	แม้ว่า ประเด็นสำคัญจะมีได้อยู่แค่เพียงขนาดของประชากร แต่ยังคงรวมถึงการกระจายทรัพยากรด้วย อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอย่างยั่งยืนจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อความเจริญเติบโตด้านประชากรมีความสอดคล้องกับศักยภาพของระบบนิเวศวิทยาที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบ	ข้อความที่บ่งชี้
4. การอนุรักษ์ทรัพยากรพื้นฐาน	การพัฒนาอย่างยั่งยืน จะต้องไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ระบบธรรมชาติซึ่งจำเป็นต่อชีวิตบนโลก บรรยากาศ น้ำ ดิน และสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ
5. การเข้าถึงแหล่งทรัพยากร อย่างเสมอภาค และการเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น	ความเจริญเติบโตมิได้มีขีดเพดานสูงสุดด้านจำนวนประชากรหรือการใช้ทรัพยากร ซึ่งหากเกินขีดนี้แล้วจะนำไปสู่ความหายนะทางนิเวศวิทยา แต่ขีดเพดานสูงสุดนี้มีอยู่อย่างแน่นอน แต่ก่อนจะถึงขีดสูงสุดนี้ ทุกฝ่ายควรจะสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรอย่างเสมอภาค และเพิ่มความพยายามในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นเพื่อลดแรงกดดันนี้
6. ขีดความสามารถในการรองรับ และผลลัพธ์แบบยั่งยืน	โดยส่วนใหญ่ทรัพยากรที่เกิดใหม่ทดแทนได้ เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศวิทยาที่มีความซับซ้อนและเชื่อมโยงถึงกัน และผลลัพธ์แบบยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นสูงสุดจะต้องกำหนดโดยคำนึงถึงผลกระทบของการใช้ประโยชน์อย่างเห็นแก่ตัวทั่วทั้งระบบ
7. การธำรงรักษาทรัพยากร	การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดว่า อัตราของการเสื่อมสลายของทรัพยากรที่ไม่อาจเกิดใหม่ทดแทนได้ จะต้องทำหลายทางเลือกในขนาดให้น้อยที่สุด
8. ความหลากหลายทางชีวภาพ	การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดให้มี การอนุรักษ์สายพันธุ์ของพืชและสัตว์
9. ลดผลกระทบทางลบ โดยให้เหลือน้อยที่สุด	การพัฒนาอย่างยั่งยืนกำหนดว่า ผลกระทบทางลบที่มีต่อคุณภาพของอากาศ น้ำ และองค์ประกอบอื่น ๆ ทางธรรมชาติ จะต้องมีน้อยที่สุด เพื่อรักษาความสมดุลของระบบนิเวศวิทยาเอาไว้
10. การควบคุมโดยชุมชน	ชุมชนจะต้องมีอำนาจควบคุมการตัดสินใจ เกี่ยวกับการพัฒนาใด ๆ ที่จะมีผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาของท้องถิ่น

องค์ประกอบ	ข้อความที่บ่งชี้
11. กรอบความคิดเชิงนโยบาย ระดับชาติและนานาชาติ	โลกชีวภาพ (Biosphere) คือ บ้านของมวลมนุษยชาติ การมีการจัดการร่วมกันเกี่ยวกับโลกชีวภาพ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความมั่นคงทางการเมืองทั้งโลก
12. ความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ	ชุมชนจะต้องพัฒนาสวัสดิภาพทางเศรษฐกิจของตนเอง ในขณะที่เด็วก็ค้ต้องยอมรับว่า นโยบายของรัฐบาลอาจจำกัดขอบเขตความเจริญเติบโตด้านวัตถุ
13. คุณภาพเชิงสิ่งแวดล้อม	นโยบายด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรต่าง ๆ คือ ส่วนที่ต้องขยายเพิ่มเติมลงไปในการจัดการคุณภาพทั่วทั้งระบบ
14. การตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อม	ระบบการตรวจสอบเชิงสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพคือหัวใจสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดี

นอกจากนั้น Rees (1989) ยังได้กล่าวว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนมีลักษณะที่สำคัญ 5 ประการคือ

1. การพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งบรรลุวัตถุประสงค์เชิงนิเวศวิทยา สังคม และเศรษฐกิจไปพร้อม ๆ กัน
2. การพัฒนาอย่างยั่งยืนอาจกำหนดขีดจำกัดทางนิเวศวิทยา เพื่อจำกัดการบริโภคทางวัตถุ ในขณะที่เด็วก็ค้ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของชุมชนและบุคคล
3. จำเป็นต้องอาศัยการแทรกแซงของราชการ และอาศัยความเป็นผู้นำและความร่วมมือของภาคเอกชนด้วย
4. จำเป็นต้องมีการประสานงานและบูรณาการเชิงนโยบายในทุกส่วน และระหว่างหน่วยงานทางกฎหมายทั้งหลาย
5. การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องอาศัยกระบวนการศึกษา การวางแผน และการเมืองที่เปิดกว้าง ให้ทุกคนรับรู้และมีความเสมอภาค

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Development)

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวคิดที่ประกอบด้วยหลายมิติ (Multi-dimensional concept) ดังนั้น การท่องเที่ยวซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาอย่างยั่งยืนก็ย่อมประกอบด้วยหลายมิติเช่นกัน องค์การการท่องเที่ยวของแคนาดา (Tourism Canada, 1990) ได้เสนอว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism

2. การลดการบริโภคที่มากเกินไปจนเกิดความจำเป็นและลดของเสีย (Reducing Consumption and Waste) จะช่วยลดค่าใช้จ่ายในการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายในระยะยาว และเป็นการเพิ่มคุณภาพของการท่องเที่ยว

3. การรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ (Maintaining Diversity) การรักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในระยะยาว และช่วยขยายฐานของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

4. มีการบูรณาการการท่องเที่ยวในการวางแผน (Integrating Tourism into Planning) มีการประสานการพัฒนาการท่องเที่ยวเข้ากับกรอบแผนกลยุทธ์การพัฒนาแห่งชาติ แผนการพัฒนาท้องถิ่นและมีการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมจะช่วยขยายศักยภาพการท่องเที่ยวในระยะยาว

5. มีการสนับสนุนเศรษฐกิจท้องถิ่น (Supporting Local Economics) การจัดการท่องเที่ยวที่รองรับกิจกรรมทางเศรษฐกิจของท้องถิ่น โดยพิจารณาด้านราคาและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมไว้จะทำให้เกิดการประหยัด และป้องกันสิ่งแวดล้อมไม่ให้เกิดการทำลายลง

6. สร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น (Involving Local Communities) การมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของท้องถิ่นในสาขาการท่องเที่ยว ไม่เพียงแต่สร้างผลตอบแทนแก่ประชากรและสิ่งแวดล้อมโดยรวม แต่ยังช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการการท่องเที่ยวอีกด้วย

7. มีการปรึกษาหารือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Consulting Stakeholders and the Public) มีการปรึกษาหารืออย่างสม่ำเสมอระหว่างผู้ประกอบการ ประชาชนในท้องถิ่นองค์กรและสถาบันที่เกี่ยวข้อง มีความจำเป็นในการที่จะร่วมงานไปในทิศทางเดียวกัน รวมทั้งร่วมแก้ปัญหาและลดข้อขัดแย้งในผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน

8. มีการฝึกอบรมบุคลากร (Training Staff) การฝึกอบรมโดยแทรกแนวคิดและวิธีปฏิบัติในการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อบุคลากรในท้องถิ่นทุกระดับ จะช่วยยกระดับการบริการการท่องเที่ยว

9. ทำการตลาดการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ (Marketing Tourism Responsibly) การตลาดที่จัดเตรียมข้อมูลข่าวสารอย่างพร้อมมูล จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าใจและเคารพในสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรมของแหล่งท่องเที่ยวและจะช่วยยกระดับความพอใจของนักท่องเที่ยวด้วย

10. มีการดำเนินการวิจัย (Undertaking Research) การวิจัยและติดตามผลตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต่อการช่วยแก้ปัญหา และเพิ่มผลประโยชน์ต่อแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยว และนักลงทุน

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2542 : 2 - 11 - 2 - 12 และนำชัย ทนุผล 2542 : 20 - 21)

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

4.1 ความเป็นมา

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการท่องเที่ยวของประเทศไทยได้เจริญเฟื่องฟูรุดหน้า มาตามลำดับ เป็นผลให้เกิดรายได้หมุนเวียนมีมูลค่านับแสนล้านบาท ซึ่งส่งผลดีต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ แต่ในทางตรงกันข้ามการเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลับทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวและภาพพจน์ของการท่องเที่ยวลดถอยลง การจัดการท่องเที่ยวโดยทั่วไปมักประสบปัญหาที่สวนทางระหว่างพัฒนาการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม

การพัฒนาการท่องเที่ยวในทิศทางที่ประสานการพัฒนาการอนุรักษ์นั้น ได้มีความพยายามมาโดยตลอด ด้วยการวางกลยุทธ์ในการพัฒนาภายใต้แผนพัฒนาที่ดำเนินการอย่างรอบคอบตรงตามหลักวิชาการ แต่ในการดำเนินการที่ผ่านมา แนวทางต่าง ๆ เหล่านี้ยังไม่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยสาเหตุหลายประการ สาเหตุประการหนึ่งที่จะกล่าวเป็นพิเศษในที่นี้คือ ความสับสนในการพัฒนาระหว่างความต้องการทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ และขาดการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ดังนั้นภายใต้ความต้องการของประเทศในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาการอนุรักษ์ และกระแสของโลกที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงก่อให้เกิดกระแสที่สำคัญต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว 3 ด้านคือ

1. กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษา เรียนรู้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
3. กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากพลัง 3 กระแสนี้ จึงทำให้เกิดแนวคิดการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อรักษาระบบนิเวศของธรรมชาติ นั่นคือ Green Tourism หรือ Ecotourism ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกรอบและโครงสร้างเล็ก ๆ รวมกันแล้วสามารถนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ (All tourism should be sustainable tourism : Doweling, 1995) นักวิชาการจากสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคพื้นแปซิฟิก (PATA) องค์การท่องเที่ยวโลก (WTO) และนักวิชาการในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจากยุโรป สหรัฐอเมริกา ต่างให้คำจำกัดความของ Ecotourism บนพื้นฐานองค์ประกอบว่าเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบ (Responsible) ในแหล่งท่องเที่ยว (Natural – based tourism) มีการจัดการสิ่งแวดล้อม (Environmental management) และการให้ความรู้การศึกษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(Environmental education – based tourism) โดยประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการ (Community based participation) ร่วมคิด ดำเนินการ ได้รับผลประโยชน์และบำรุงรักษา เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ และประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

4.2 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ททท. ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ทำการศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศและขอให้ราชบัณฑิตยสถานกำหนดความหมาย ในที่สุดได้ความหมายของคำว่า Ecotourism คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึงการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

4.3 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

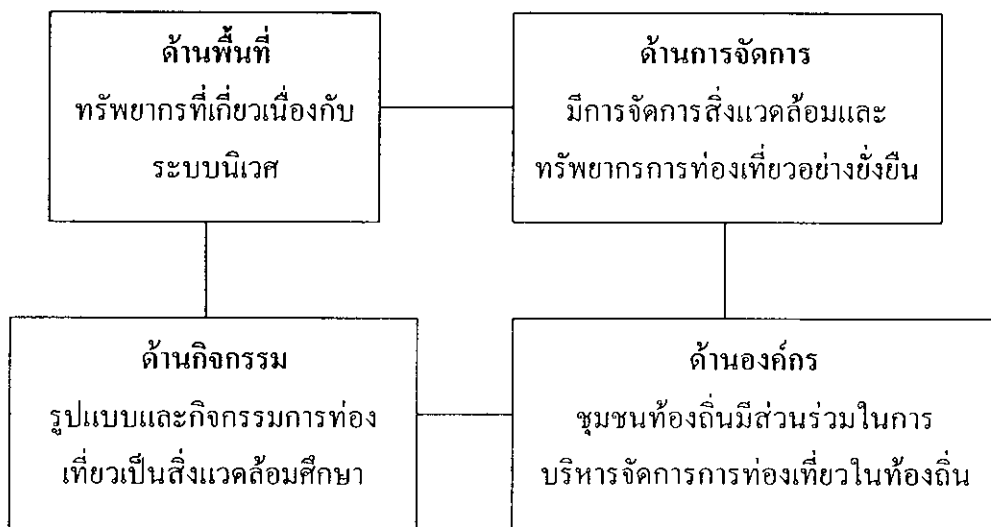
องค์ประกอบหลักที่สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 4 ประการคือ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น (Identity or Authentic or Endemic or Unique) ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ (Eco System) ในพื้นที่นั้น ๆ ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature – based tourism)

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมไปถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อมการป้องกันและการจำกัดมลพิษและควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน (Sustainable managed tourism) เพื่อให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible travel) ที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีทำให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจเพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อการท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental education – based tourism)

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น (Involvement of local community or People participation) ที่มีส่วนร่วมในการคิด วางแผน ปฏิบัติตามแผน ได้รับประโยชน์ ติดตามตรวจสอบ ตลอดจนร่วมทำนุบำรุงรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวอันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในท้องถิ่น ทั้งการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และให้ที่สุดท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการควบคุมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ ท้องถิ่นในที่นี้เริ่มต้นจากระดับรากหญ้า (Grass root) จนถึงการปกครองส่วนท้องถิ่น และอาจรวมไปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง

แผนภูมิที่ 1 องค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หากการท่องเที่ยวใดมีองค์ประกอบที่สมบูรณ์ตามลักษณะดังกล่าวข้างต้น จัดได้ว่าเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่สมบูรณ์ หากขาดหรือปราศจากข้อใดข้อหนึ่งไป ความสมบูรณ์จะลดน้อยลงจนอาจกลายเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น ๆ

ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การมุ่งเน้นในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ เพื่อประสานการท่องเที่ยวกับความพอใจในการเรียนรู้และสัมผัสกับระบบนิเวศ (Eco – system) มีความแตกต่างอย่างชัดเจนกับความสนใจประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการพัฒนาอารยธรรมของมนุษย์ในการเอาชนะธรรมชาติ (ที่รวมเอาลักษณะวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ หรือเป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ไว้) ลักษณะเฉพาะนี้จึง

ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ใช่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural tourism และ Historical tourism) แม้ว่าจะมีความคาบเกี่ยวกันในพื้นที่ก็ตาม ในทำนองเดียวกันการท่องเที่ยวธรรมชาติ (Natural tourism) จึงไม่ใช่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งหมด ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวนั้น ๆ ด้วย ดังนั้น แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ จึงมีบางส่วนจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้หรือแหล่งท่องเที่ยวหนึ่ง ๆ อาจจะมีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวแบบอื่น ๆ ได้

จากลักษณะดังกล่าว จึงมีสิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจเพิ่มเติม ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวแนวใหม่ที่แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติหรือแบบประเพณีนิยม ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกับการท่องเที่ยวแบบคณะใหญ่ (Mass tourism) เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็ก ๆ สามารถทำหลายสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกันหรือมากกว่านักท่องเที่ยวคณะใหญ่ หากปราศจากการจัดการที่ดี การจัดการกับการท่องเที่ยวคณะใหญ่ในทิศทางและภายใต้รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้จัดเป็น Mass ecotourism

3. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย ๆ ราคาถูก มีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยากลำบาก มีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย เพียงแต่มีการจัดการที่ดีมีการรักษาสีแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวและให้ประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศอาจตอบสนองนักท่องเที่ยวได้ทุกกลุ่ม ทุกระดับและมีรายได้สูงได้เช่นกัน

4. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงให้ความสำคัญในการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว ดังนั้นจึงเป็นการท่องเที่ยวที่ต้องมีการประสานความเข้าใจอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการ

จากการศึกษากำหนดความหมายและนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้วทำให้ทราบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Conservation tourism) ที่หมายถึง รูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อรักษาสีแวดล้อมเป็นการจัดการการท่องเที่ยวที่รักษาคุณภาพทั้งการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural – based tourism) และแหล่งวัฒนธรรม (Cultural – based tourism) อันจะนำไปสู่การจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable tourism) ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุนทรียภาพ โดย

ใช้ทรัพยากรอันทรงคุณค่าอย่างชาญฉลาด สามารถรักษาเอกลักษณ์ความเป็นธรรมชาติและวัฒนธรรมได้นานที่สุด เกิดผลกระทบน้อยที่สุด และใช้ประโยชน์ตลอดกาลยาวนานที่สุด

5. แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการทรัพยากรในพื้นที่

ประกอบด้วย

1. การบริหารจัดการแบบองค์รวม หมายถึง การบริหารที่มองในทุกส่วนของสังคม ผสมผสานภาครัฐและเอกชน

2. การบริหารจัดการทรัพยากรโดยท้องถิ่น ที่เป็นบุคคล ประชาชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกระดับ

3. รูปแบบการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ในปัจจุบันมี 3 รูปแบบใหญ่ คือ

3.1 การบริหารจัดการโดยรัฐฝ่ายเดียว

3.2 การบริหารจัดการโดยรัฐร่วมกับประชาชน

3.3 การบริหารจัดการโดยภาคเอกชน

แนวความคิดการบริหารจัดการในลักษณะพหุภาคี ประกอบด้วยรัฐ ประชาชน และองค์กรพัฒนาเอกชนและนักวิชาการสื่อมวลชนต่าง ๆ ในการจัดการทรัพยากรแต่ละท้องถิ่น

4. แนวทางการบริหารและการจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว

4.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

4.2 การกระจายอำนาจการบริหารจัดการ

4.3 แนวทางการบริหารการจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยว

5. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น

5.1 อบต. กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

5.2 บทบาทของอบต. ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

5.3 บทบาทของอบต. ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535

รูปแบบการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวที่น่าจะเป็นในพื้นที่รับผิดชอบของอบต. และ
สต. ดังนี้

1. การโฆษณาและการประชาสัมพันธ์
2. การสำรวจและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว
3. การบริหารและการจัดการ
4. การวางแผนปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
5. การรักษาความปลอดภัยในแหล่งท่องเที่ยว

(การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. โครงการศึกษาแนวทางการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบ
ขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล 2543. หน้า 36 – 59 , 638 – 69)

ผศ.ดร.รชนี เอมพันธ์และคณะ ได้ศึกษาถึงแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน
พื้นที่ภาคกลางไว้ดังนี้

แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคกลาง

- การจัดการด้านทรัพยากรและกิจกรรมท่องเที่ยวให้ยั่งยืน ในเรื่องการปรับแผนต่าง ๆ การเตรียมความพร้อม กำหนดมาตรการใช้ทรัพยากร ส่งเสริมให้กิจกรรมการท่องเที่ยวมีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ใช้มาตรการลดหย่อนภาษีให้ผู้บริจาคตุนแก่ชุมชนเป็นต้น
- การจัดการด้านการตลาดและการบริการ ในเรื่อง ตัวสินค้าพิจารณาถึงกลุ่มนักท่องเที่ยว ราคาหาจุดคุ้มทุนร่วมกัน สถานที่บริการ ระบบความคิดของคนในชุมชนเชื่อมโยงกับราคาผลิตภัณฑ์และการจัดการ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ มาตรการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรและขีดความสามารถ ทำให้ชุมชนมีรายได้
- การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและกระจายประโยชน์สู่ท้องถิ่น โดยการสร้างจิตสำนึก กระตุ้นความคิดของคนในชุมชน ฝึกอบรมวิทยากร จัดทำแผนแม่บท จัดตั้งกองทุน การจัดการต้องโปร่งใส กระจายรายได้เป็นธรรม
- แนวทางการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยว โดยการสร้างเครือข่ายความต้องการจากชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของอบต. การให้ข้อมูลข่าวสารในจังหวัด ควรตั้งคณะกรรมการภาครัฐและภาคเอกชน ททท. ได้จัดทำฐานข้อมูลเชิงนิเวศอยู่แล้วควรกระตุ้นให้ท้องถิ่นส่งข้อมูลมาปรับปรุงให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ผศ.ดร.รชนี เอมพันธ์และคณะได้สรุปประสบการณ์ : การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ภาคกลางซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้คือ ประเทศไทยมีเอกลักษณ์ ทรัพยากรธรรมชาติมีหลากหลาย
ทางชีวภาพ กายภาพ เอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นผสมผสานชีวิตความเป็นอยู่ของคนกับ

สิ่งแวดล้อมชัดเจนทั้งระบบนิเวศ ป่าเขาในผืนป่าตะวันตก ตะวันออก ชายฝั่งและหมู่เกาะในอ่าวไทย ป่าชนิดต่าง ๆ และอุทยานมากกว่า 20 แห่ง และมีกรณีศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรืออนุรักษ์ไว้หลายแห่ง เช่น บ้านเกาะปากจั่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การศึกษารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภาคตะวันออก การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี และส่วนที่เป็นการดูแลบริหารจัดการโดยรัฐคือ กรมป่าไม้ ได้แก่อุทยานแห่งชาติต่าง ๆ ในผืนป่าตะวันออกและผืนป่าตะวันตกสามารถสรุปประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. กำหนดเขตการท่องเที่ยวว่าพื้นที่ใดควรเข้าไปท่องเที่ยวได้ และควรจัดการการท่องเที่ยวในลักษณะอย่างไร โดยใช้หลักการกำหนดพื้นที่ กิจกรรม การมีส่วนร่วมของประชาชน กระจายโอกาส เป็นต้น
2. ประสบการณ์จากการศึกษาการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติในภาคตะวันออกมีความเข้มข้นมากสามารถนำไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้ ประชาชนพร้อมที่จะช่วยอนุรักษ์
3. ในขบวนการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการจำเป็นต้องมีการสำรวจทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง สร้างกลไกความร่วมมือ ความผูกพัน ลดความขัดแย้ง ตระหนักในหน้าที่
4. ผู้นำที่เข้มแข็งและการยอมรับของสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จของการจัดการ
5. การจัดการท่องเที่ยวควรเน้นเป็นอาชีพเสริมไม่ใช่อาชีพหลัก
6. การท่องเที่ยวของชุมชนจะยั่งยืนได้ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย
7. การใช้สื่อประชาสัมพันธ์ให้ได้กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมและมีคุณภาพ
8. การสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
9. ภาครัฐควรดำเนินการตอบสนองสิ่งที่ชุมชนต้องการมากกว่าเป็นเรื่องที่ภาครัฐต้องการ
10. มีการกำหนดกลไกการบริหารจัดการต่าง ๆ
11. ความสามัคคีและความผูกพันกันในชุมชนเป็นสิ่งจำเป็นพื้นฐานสำหรับความสำเร็จในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน
12. การจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมต้องเริ่มหลายฝ่ายไปพร้อมกันและต้องมีระบบการจัดการที่ดี
13. การจัดการต้องมีความจริงจังระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
14. แนวทางในการจัดการท่องเที่ยวสำหรับผู้ประกอบการและหรือชุมชน
 - ควรต้องรู้ประวัติความเป็นมาของทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม

- ต้องมีความสำนึก รู้คุณค่า รู้ความหมายของประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับจากการท่องเที่ยว

- บุคลากรที่มีอยู่ทุกระดับในชุมชนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยว
- ต้องมีการจัดการในทุก ๆ ด้าน ทรัพยากร สังคม วัฒนธรรม
- ควรมีความรู้เรื่องเทคนิคต่าง ๆ ที่จะช่วยเรื่องความปลอดภัย
- ผู้เกี่ยวข้องกับการนำเที่ยว ต้องรู้จักตนเอง และรู้จักการจัดการท่องเที่ยว
- ต้องรู้จักกระบวนการมีส่วนร่วมทุกอย่าง ทุกปัจจัย แล้วนำมาซึ่งมาตรฐานการจัดการ

จัดการ

(ผศ.ดร.ดรชณี เอมพันธ์และคณะ. **สรุปประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคกลาง.** 2545. หน้า 45 – 55)

6. การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว

การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นเป็นเป้าหมายสำคัญได้รับการเน้นให้มีในกระบวนการท่องเที่ยวแนวใหม่ ถือว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืนในองค์รวมของระบบ สำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ให้ความสำคัญ โดยจัดเป็นหนึ่งในองค์ประกอบหลักของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่น ได้เน้นการให้ความสำคัญแก่ประชาชนท้องถิ่น อันที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแล และควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เนื่องจากประชาชนเป็นเจ้าของท้องถิ่น สามารถเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงท้องถิ่นกับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง ในขบวนการท่องเที่ยวระดับต่าง ๆ ได้

ความรู้สึกรักเป็นเจ้าของท้องถิ่นของสมาชิกชุมชน ซึ่งมีความรัก ความหวงแหน มีความรู้สึกพึงพิงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวอยู่แล้ว สามารถนำมาประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนแก่ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานรองรับกับชุมชนเอง และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยในส่วนที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงานชุมชนจะอยู่ในฐานะเป็นผู้รับทราบและแผนปฏิบัติการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงานเอกชน ชุมชนจะอยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของฐานรองรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จัดขึ้น โดยเอกชนหรือบริษัทท่องเที่ยวเช่น ร่วมพัฒนาจุดขายต่าง ๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ภัตตาคาร การนำเสนอลูกค้านด้านวัฒนธรรม ศิลป วิถีชีวิต และประเพณีต่าง ๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นต้น

การมีส่วนร่วมของชุมชน จึงเริ่มมีได้ตั้งแต่การให้ข้อมูลของท้องถิ่น การเตรียมการจัดการวางแผนการควบคุมดูแลการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการ และการได้รับประโยชน์

ในการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ จะต้องไม่เป็นการเบียดบังทำลายสิ่งแวดล้อม ดังนั้น องค์กรของชุมชนจึงมีความสำคัญในกระบวนการการมีส่วนร่วม องค์กรของชุมชนอาจเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชน เป็นองค์กรภายใต้กฎหมายที่กำหนดบทบาทของปัจเจกบุคคล ฉะนั้น จึงควรผลักดันให้องค์กรดังกล่าวเป็นองค์กรของประชาชนที่แท้จริง เพื่อเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการท่องเที่ยวดังกล่าว ดังนั้น การมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญแก่กลุ่มบุคคลมากกว่าลักษณะของปัจเจกบุคคล

รูปแบบของชุมชนในการรองรับการท่องเที่ยว อาจมีหลายรูปแบบ เมื่อพิจารณาจากพื้นฐานวัฒนธรรมการปกครองท้องถิ่น ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชุมชนไทย รูปแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพในระดับปฏิบัติ ควรมีรูปแบบเป็นองค์กรกึ่งอิสระ ไม่เป็นทางการเกินไป ไม่อิสระเกินไป มีระบบการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันได้แก่

1. ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมเกิดแก่คนในชุมชนส่วนใหญ่ ให้มีงานและสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
2. ผลประโยชน์ทางสังคม คือ มีสวัสดิการที่ดี สังคมมีความมั่นคงและสามารถดำรงเอกลักษณ์ทางสังคมของตนไว้ได้
3. ความรู้ความเข้าใจและความตระหนักในความสำคัญของสิ่งแวดล้อม มีความเข้าใจการอนุรักษ์และร่วมมือพัฒนาเพื่อความยั่งยืน
4. ความภูมิใจ มีความสุขในความเป็นอยู่ มีความร่วมมือในชุมชน เกิดความรักและห่วงแหนพร้อมจะอนุรักษ์หรือพัฒนาอย่างสร้างสรรค์

หากชุมชนใดมีส่วนร่วมหรือมีอำนาจเพียงพอในการร่วมควบคุมการท่องเที่ยวจะช่วยให้เกิดการพัฒนาคอนได้อ่างดี อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การให้ชุมชนมีส่วนร่วม สิ่งสำคัญที่จำเป็นคือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับภายนอก

ลักษณะและรูปแบบของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์ตามลักษณะกิจกรรมของชุมชน ซึ่งพบว่าแต่ละกิจกรรมจะตอบสนองวัตถุประสงค์ต่างกันสามารถใช้ได้กับพื้นที่ท่องเที่ยวในบางพื้นที่ที่ต้องการรูปแบบและขนาดขององค์กรที่เหมาะสมต่างกัน กิจกรรมแต่ละกิจกรรมยังมีผลกระทบต่อสังคมที่ต่างกันด้วย

การเข้ามีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในท้องถิ่น จึงต้องเป็นการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น (Local Benefit) ซึ่งหมายถึงการ

กระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิต การได้รับผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยวและ
 ท้ายที่สุดชุมชนสามารถควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ มีการรักษาระบบนิเวศที่
 ยั่งยืน สังคมพัฒนาอย่างเหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยพัฒนาการของชุมชนเอง
 (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2542
 : 3 - 53 - 54)

7. มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว

แนวคิดของระบบมาตรฐานสากลมีเป้าหมายที่สำคัญ คือ การดำเนินกิจการไม่ว่าจะเป็น
 การผลิตหรือการบริการใดก็ตามให้ลูกค้า ผู้ใช้บริการพอใจมากที่สุดและยืนยาวที่สุด การกำหนด
 มาตรฐานคุณภาพของสินค้าและการบริการมีความสำคัญมากในการดำเนินธุรกิจ ในปัจจุบันซึ่งมี
 การแข่งขันอย่างเสรี ความทันสมัยของเทคโนโลยีสารสนเทศมีส่วนทำให้ผู้บริโภคได้รับข้อมูลข่าว
 สารมากขึ้นและเร็วขึ้น การตัดสินใจเลือกซื้อสินค้าหรือใช้บริการของบุคคลเหล่านี้มีความใส่ใจ
 คุณภาพมากกว่าพิจารณาที่ปัจจัยด้านราคาอย่างเดียว

การท่องเที่ยวซึ่งเป็นอุตสาหกรรมบริการที่มีความสำคัญมากต่อเศรษฐกิจของประเทศ ใน
 ฐานะที่เป็นภาคเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดงานและรายได้โดยรวมแก่ประเทศค่อนข้างสูง เมื่อเทียบกับ
 เศรษฐกิจภาคอื่น อย่างไรก็ตาม การลงความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจของการท่องเที่ยวไว้ให้ยั่งยืน
 คงไม่สามารถทำให้สำเร็จได้ด้วย การส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว
 การอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศนับว่าเป็นสิ่งที่มีความจำ
 เป็นเร่งด่วน การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวโดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ โดยคิดว่ามีความสมบูรณ์
 ทั้งปริมาณ คุณภาพ และความมีชื่อเสียง คงเป็นการดำเนินการที่ผิดพลาดสำหรับสถานการณ์
 ปัจจุบัน

มีเหตุผลสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ สำหรับความจำเป็นที่ต้องมีการกำหนดมาตรฐาน
 คุณภาพแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย ประการแรกตลาดการท่องเที่ยวในภูมิภาคต่าง ๆ ของทวีป
 เอเชียเปิดกว้างมากขึ้น มีแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมากมายให้นักท่องเที่ยวได้ตัดสินใจเลือกใช้ เพียง
 แต่มีศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติ หรือแม้แต่ชาวไทยให้
 เดินทางมาเที่ยวชมไม่เป็นการเพียงพอ มาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวคืออีกปัจจัยหนึ่งที่
 นักท่องเที่ยวใช้ประกอบการตัดสินใจ โดยธรรมชาตินักท่องเที่ยวไม่ต้องการไปท่องเที่ยวในสถานที่
 ที่ไม่มีความปลอดภัย เต็มไปด้วยการเอารัดเอาเปรียบ หรือขาดสาธารณูปโภค / สาธารณูปการที่
 เหมาะสม ประการที่ 2 กระแสความสนใจของประชาคมโลกในปัจจุบันที่เน้นการแข่งขันอย่างเสรี
 โดยให้มีการกีดกันทางการค้าให้น้อยที่สุด ในภาวะการณ์เช่นนี้ การจะมีส่วนแบ่งของผู้ใช้

บริการการท่องเที่ยวในประเทศสูง จำเป็นอยู่เองที่แหล่งท่องเที่ยวต้องมีการกำหนดมาตรฐานคุณภาพ เพื่อให้เป็นสากล

ระบบมาตรฐานคุณภาพ หมายถึง ระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวเพื่อให้ นักท่องเที่ยวผู้มาใช้บริการเกิดความพึงพอใจมากที่สุด การกำหนดมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวต้องผ่านการตรวจสอบทั้งกระบวนการด้วยดัชนีชี้วัด ที่ครอบคลุมมิติต่าง ๆ อย่างครบถ้วน โดยมีหน่วยงานตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพ และมีหน่วยงานรับรองมาตรฐานที่เป็นที่ยอมรับ เมื่อผ่านการรับรองมาตรฐานคุณภาพแล้ว แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะได้รับตราสัญลักษณ์รับรองคุณภาพ ตามระดับมาตรฐานที่ได้รับการรับรอง *

ดัชนีชี้วัด (Indicator) หมายถึง ปัจจัยหรือตัวแปรที่ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อใช้วัดหรือกำหนดคุณค่าลักษณะต่าง ๆ ของแต่ละมิติ ค่าของปัจจัยหรือตัวแปรที่วัดได้จากกระบวนการในการตรวจสอบมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวอาจอยู่ในรูปของค่าเชิงคุณภาพ (Qualitative value) เช่น มี / ไม่มี มาก / ปานกลาง / น้อย หรืออยู่ในรูปของค่าเชิงปริมาณ (Quantitative value) เช่น ร้อยละ 40 ของพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว ที่พักจำนวน 50 หน่วย เป็นต้น ค่าของดัชนีชี้วัดทั้งหมดของแต่ละมิติจะถูกนำไปประมวลเข้ากับค่าน้ำหนักแล้วเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อกำหนดระดับมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวต่อไป **

(โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย เชียงใหม่ร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 2544 : 98 - 99 *37 **38)

8. มติการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว

มติในที่นี้หมายถึง กรอบหรือประเด็นที่กำหนดขึ้นมาเพื่อวัดและประเมินคุณลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวว่าสมควรได้รับการรับรองมาตรฐานคุณภาพหรือไม่ การศึกษานี้ได้กำหนดประเด็นสำหรับการตรวจสอบไว้ 7 มิติ ซึ่งแต่ละมิตินี้มีคุณลักษณะโดยสรุปดังนี้

1. ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวประกอบด้วย
 - 1) ที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยว
 - 2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
 - 3) ความสมบูรณ์และความมีชื่อเสียงของแหล่งท่องเที่ยว
2. การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย
 - 1) การจัดการขยะมูลฝอย
 - 2) การจัดการคุณภาพน้ำ
 - 3) การจัดการคุณภาพอากาศ

- 4) การจัดการคุณภาพเสียง
 - 5) ความประอบางด้านสิ่งแวดล้อม
3. เศรษฐกิจ – สังคม ประกอบด้วย
- 1) ผลประโยชน์ต่อชุมชน
 - 2) ความสามารถในการพึ่งตนเอง
 - 3) ความคุ้มค่าของการเที่ยวชม
 - 4) การมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 5) ความเข้มแข็งของชุมชนและวัฒนธรรม
4. ศิลปวัฒนธรรมประกอบด้วย
- 1) คุณค่าทางด้านอัตตลักษณ์
 - 2) คุณค่าทางด้านภูมิปัญญาและองค์ความรู้
 - 3) คุณค่าทางด้านสุนทรียศาสตร์
 - 4) คุณค่าทางประวัติศาสตร์
 - 5) คุณค่าทางสังคม
5. ประวัติศาสตร์และโบราณคดีประกอบด้วย
- 1) คุณค่าทางสุนทรียภาพ
 - 2) คุณค่าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 - 3) คุณค่าทางวิชาการและการศึกษา
 - 4) คุณค่าทางสังคม
 - 5) ขนาด
 - 6) ความสำคัญของกลุ่มสิ่งก่อสร้าง
 - 7) สภาพทางกายภาพในปัจจุบัน
 - 8) ความเสี่ยงต่อการเสื่อมสภาพ
6. คุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษาประกอบด้วย
- 1) ผลประโยชน์และความคุ้มค่าในการเรียนรู้
 - 2) วิธีการเผยแพร่เนื้อหาความรู้และการใช้แหล่งท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้และการศึกษา
 - 3) การปรับปรุงวิจัย และกระบวนการให้มีความรู้อย่างต่อเนื่อง
7. การบริหารและการจัดการประกอบด้วย
- 1) ประสิทธิภาพของการใช้ทรัพยากรและพลังงาน

- 2) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก
- 3) การให้ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน
- 4) การบริหารบุคลากรและงบประมาณ
- 5) การปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง
- 6) การให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกในคุณค่าของการท่องเที่ยว

(โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 2544 : 47 - 48)

มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ทดลองอุทยานแห่งชาติอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่

ลักษณะทางกายภาพทั่วไป

อุทยานแห่งชาติอินทนนท์ที่ได้ถูกประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2515 ครอบคลุมพื้นที่ 482.4 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 301,500 ไร่ ในเขตการปกครองของ 3 อำเภอในจังหวัดเชียงใหม่ คือ อำเภอจอมทอง อำเภอแม่แตง และอำเภอแม่วาง ลักษณะภูมิประเทศคดขยอินทนนท์มีลักษณะเป็นเทือกเขาสูงทอดตัวยาวในแนวเหนือ - ใต้ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูง - ดำ และสลับซับซ้อน ลักษณะของภูเขาจะลาดลงมาทางด้านทิศตะวันออก แต่ทางด้านตะวันตกจะมีความลาดชันมาก ลักษณะทางกายภาพที่เด่นที่สุดของดอยอินทนนท์ คือ ยอดดอยที่มีความสูงประมาณ 2,565 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ซึ่งถือว่าเป็นจุดที่สูงที่สุดในประเทศไทย

ในบริเวณอุทยานแห่งชาติอินทนนท์มีสถานที่ และ/หรือบริเวณที่มีความสวยงามตามธรรมชาติและมีคุณค่าทางนิเวศวิทยาหลายแห่ง ซึ่งล้วนแล้วแต่มีคุณค่าทางการท่องเที่ยวทั้งสิ้น อาทิเช่น น้ำตกแม่กลาง น้ำตกแม่ยะ น้ำตกวชิรธาร น้ำตกลิณีษณ์ เส้นทางชมธรรมชาติอ่างกาแก่งแม่ปาน ดอยผาหมอน ดอยหัวเสือ และถ้ำบริจินดา เป็นต้น สำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจด้านธรรมชาติวิทยา บริเวณอุทยานแห่งชาติอินทนนท์จัดว่าเป็นห้องเรียนธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ที่สุดอย่างไม่รู้จบ ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายทางชีวภาพของดอยอินทนนท์ได้อย่างไม่รู้ ไม่ว่าจะเป็นความหลากหลายด้านพันธุกรรม (Genetic Diversity) ความหลากหลายในสกุล (Species Diversity) หรือความหลากหลายเชิงนิเวศวิทยา (Ecological Diversity)

การประเมินมาตรฐานคุณภาพ

เนื่องจากอุทยานแห่งชาติอินทนนท์ถูกจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์และโบราณคดีน้อยมาก มิติที่ถูกกำหนดในการประเมินจึงมีเพียง 5 มิติจากทั้งหมด 7 มิติ ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติอินทนนท์ปรากฏรายละเอียดดังต่อตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7.1 คะแนนร้อยละและระดับมาตรฐานคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่

มิติ	คะแนนร้อยละ	ระดับมาตรฐานคุณภาพ
1. ลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว	84.3	ดีเยี่ยม
2. การรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม	83.1	ดีเยี่ยม
3. เศรษฐกิจ – สังคม	75.7	ดีมาก
4. ศิลปวัฒนธรรม	-	-
5. ประวัติศาสตร์และโบราณคดี	-	-
6. คุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา	80.0	ดีมาก
7. การบริหารและการจัดการ	75.6	ดีมาก
เฉลี่ยรวม	79.0	ดีมาก

สัญลักษณ์มาตรฐาน ****

ผลการประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวอุทยานอินทนนท์ดังรายละเอียดในตารางที่ 7.1 ข้างต้นสามารถสรุปอธิบายได้ว่า เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมของทุกมิติและทุกดัชนีที่ใช้ในการประเมินแล้วพบว่า อุทยานแห่งชาติอินทนนท์มีมาตรฐานคุณภาพอยู่ในระดับ ดีมาก สัญลักษณ์มาตรฐานคุณภาพที่ถูกกำหนดโดยการศึกษาี้ คือ 4 ดาว

อย่างไรก็ตาม หากมีการพิจารณามาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว โดยแยกเป็นรายมิติแล้วพบว่าลักษณะทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวและการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็น 2 มิติที่ได้รับกาประเมินในระดับดีเยี่ยม เหตุผลที่อาจเป็นที่ทราบและเข้าใจแล้วโดยทั่วกันคือ คอยอินทนนท์ถูกกำหนดตามพระราชบัญญัติให้เป็นอุทยานแห่งชาติ ซึ่งเป้าหมายสำคัญของความเป็นอุทยานแห่งชาติ คือ การปกป้องความเป็นธรรมชาติไว้ให้ได้มากที่สุด นอกเหนือจากนี้แล้วยังมีเหตุผลประกอบอีกหลายประการที่ทำให้การดูแลและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่แห่งนี้มีประสิทธิภาพที่ดีเยี่ยม กล่าวคือ เป็นคอยที่มีจุดสูงสุดของประเทศปรากฏอยู่ เป็นคอยที่มีคุณค่าทาง

นิเวศวิทยามีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เด่น ทั้งลักษณะทางกายภาพของภูมิประเทศและภูมิอากาศ เหล่านี้เป็นต้น

กรณีของอีก 3 มิติที่เหลือ คือ เศรษฐกิจ-สังคม คุณค่าทางการเรียนรู้และการศึกษา และการบริหารจัดการถูกประเมินในระดับ ต่ำมาก แม้ว่าการบริหารจัดการของอุทยานแห่งชาติจะ ดำเนิน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งอาจไม่มีความคล่องตัวเหมือนการทำงานของภาคเอกชน แต่การ ดำเนินงานที่ค่อนข้างเป็นระบบและมีกฎระเบียบที่วางไว้ดี มีเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมี จิตสำนึกที่ดี ทำให้ประเด็นของการบริหารจัดการทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบริบทของความเป็น อุทยานแห่งชาติและในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่สำหรับคุณค่าทางการเรียนรู้และการ ศึกษาของอุทยานแห่งชาติอินทนนท์ เมื่อพิจารณาโดยค่าคะแนนร้อยละแล้วใกล้เคียงกับระดับดี เยี่ยมทีเดียว เพราะความพิเศษทางด้านภูมิศาสตร์และด้านนิเวศวิทยาที่คอยอินทนนท์มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง จึงไม่ผู้สนใจเดินทางไปศึกษาหาความรู้ทางด้านธรรมชาติกันมาก อุทยาน แห่งชาติอินทนนท์ได้พยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้คุณค่าทางการเรียนรู้ธรรมชาตินี้เป็นจุดขายที่ สำคัญให้แก่นักท่องเที่ยวอีกกิจการหนึ่งด้วย

(โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เชียงใหม่และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย 2544 : 67 - 69)

ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวมากถึง 2,579 แห่ง ซึ่งแบ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ 1,386 แห่ง และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 1,193 แห่ง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 240 : 14) ในจำนวนแหล่ง ท่องเที่ยวทางธรรมชาติจำนวน 1,386 แห่ง นั้นประกอบด้วยอุทยานแห่งชาติ 77 แห่ง โดยทั้ง 77 แห่ง มีการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวให้สามารถเข้าไปท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิง นิเวศได้เป็นอย่างดี และในระยะเวลาที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 - 2539 มีนักท่องเที่ยวทั้งชาว ไทยและชาวต่างประเทศเข้าไปท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติทั่วประเทศเป็นจำนวนเพิ่มจาก 10,880,374 คน ในปี พ.ศ. 2538 เป็น 15,437,613 คน ในปี พ.ศ. 2539 และขณะนี้ใกล้เคียงปี ละ 20 ล้านคน (ส่วนอุทยานแห่งชาติกรมป่าไม้)

บรรทัดฐานอุทยานแห่งชาติ

การบริหารงานอุทยานแห่งชาติ เริ่มต้นจากความพยายามดำเนินการจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ การธำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรธรรมชาติทั้งหมดในเขตอุทยานแห่งชาติ และการดำเนินงานบริการ

ประชาชน จึงได้มีการกำหนดบรรทัดฐานของอุทยานแห่งชาติ เพื่อใช้กำกับในการปฏิบัติงานให้ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือ

1. อุทยานแห่งชาติ คือ พื้นที่ธรรมชาติอันกว้างใหญ่

(1) เป็นที่ซึ่งระบบนิเวศน์ทั้งหมดได้รับการรักษาไว้มิให้เปลี่ยนแปลงไป อันเนื่อง จาก การเข้าไปใช้ครองและแสวงหาประโยชน์ของมนุษย์

(2) เป็นที่ซึ่งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ พื้นที่ธรณีสันฐาน ถิ่นที่อยู่ของพืช และสัตว์ ที่น่าสนใจด้านวิทยาศาสตร์ ด้านการศึกษา และด้านการพักผ่อนหาความเพลิดเพลินหรือเป็สถานที่ ซึ่งมีธรรมชาติอันงดงาม

(3) เป็นพื้นที่ประกาศจัดตั้ง ตามพระราชกฤษฎีกา เป็นอุทยานแห่งชาติ เพื่อขจัด การแสวงหาประโยชน์อันมิชอบ เพื่อปกป้องระบบนิเวศน์ธรณีสันฐาน หรือสภาพธรรมชาติอัน งดงามยิ่งขึ้นไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(4) เป็นพื้นที่ ซึ่งเปิดโอกาสให้คนเข้าไปเยี่ยมชมได้ตามเงื่อนไขพิเศษ เพื่อ วัตถุประสงค์ด้านการศึกษาหาความรู้และการพักผ่อนหาความเพลิดเพลิน

2. พื้นที่อุทยานแห่งชาติ จะต้องมีความกว้างใหญ่เพียงพอ ที่จะสามารถดำรงไว้ซึ่ง สภาพธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของอุทยานแห่งชาตินั้น ได้อย่าง สมบูรณ์ ตามวัฏจักรของธรรมชาติ

3. โดยทั่วไปอุทยานแห่งชาติไม่ควรมีพื้นที่น้อยกว่า 10 ตารางกิโลเมตร ควรมีเอกลักษณ์ ของพื้นที่ที่มีความเป็นหนึ่งในค่าทางทรัพยากร หรือเป็นตัวอย่างแห่งความแปลกประหลาดหรือ ความงามเป็นอย่างยิ่ง

4. การดำเนินการทั้งหมดเพื่อการก่อตั้งอุทยานแห่งชาติ จะต้องถือนับสำคัญของสภาพ ธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ดังกล่าวไว้ใน 1 (1) (2), 2 และ 3 (ข้อและพินา. 2532)

(ที่มา : กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์)

การจัดการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้มีการดำเนินการศึกษาวิจัยแหล่งท่องเที่ยวหลาย แห่ง เช่น แหล่งท่องเที่ยวหุบเขาและชายฝั่งทะเล จังหวัดตราด การจัดการท่องเที่ยวในเขต จังหวัดระยองและการจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติเขาสก ดังมีผลการวิจัยดังนี้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ได้ทำการศึกษาเพื่อเสนอแนว ทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของหุบเขา และชายฝั่งทะเลจังหวัดตราด โดยเน้นการกำหนดเขต พื้นที่ท่องเที่ยวได้ดังนี้

เขตพื้นที่ท่องเที่ยวที่กำหนดขึ้นเพื่อจะได้จำกัดการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในบางพื้นที่เท่านั้น การจัดเขตพื้นที่ท่องเที่ยวมีดังนี้

1. เขตบริการ เป็นเขตที่มีความเป็นชุมชนเมืองค่อนข้างมาก ให้มีการพัฒนาด้านการค้าและบริการเป็นจุดส่งเสริมการท่องเที่ยวได้แก่ บริเวณแหลมงอบ อ่างซ่อ คลองใหญ่ หาดเล็ก ธารมะยม สลักเพชร และอ่าวตะเกา โดยให้แหลมงอบและหาดเล็กเป็นศูนย์กลางบริการหลัก

2. เขตพัฒนาท่องเที่ยวทั้งธรรมชาติ ได้แก่ เขตที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว ซึ่งขอมให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวได้เพิ่มพื้นที่ ภายใต้ข้อกำหนดในการควบคุมระดับขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหลัก แต่ต้องรักษาสภาพธรรมชาติให้เป็นพื้นฐานของการท่องเที่ยวโดยยินยอมให้มีการปลูกสร้างอาคารได้ตามข้อกำหนด

3. เขตท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่ธรรมชาติที่ต้องรักษาไว้ สามารถนำมาใช้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ แต่ไม่ให้มีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกใด ๆ ยกเว้นทางเดินเท้า ทำเรือชั่วคราว ที่นั่งพักผ่อน ทุ่งผูกเรือ สิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก เป็นต้น พื้นที่นี้ ได้แก่ พื้นที่ท่องเที่ยวมีเงื่อนไขพื้นที่เพื่อการพักผ่อนและศึกษาหาความรู้ของอุทยานแห่งชาติ รวมถึงพื้นที่ปะการังที่ยินยอมให้มีการท่องเที่ยวได้ส่วนด้านการศึกษาด้านขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวที่ศึกษาไว้ดังนี้ ขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของหมู่เกาะและชายฝั่งทะเลจังหวัดตราด โดยเฉลี่ยแล้วไม่ควรเกิน 50 คนต่อพื้นที่ปะการัง 1 ไร่ หรือต่อเส้นทางเดินป่า 1 กิโลเมตร เกาะช้างควรมีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว 10,000 คนต่อวันหรือสถานที่พัก 4,000 ห้อง ซึ่งคาดว่าจะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวภายใต้การจัดการในปัจจุบันและตามแนวโน้มที่คาดว่าจะไปได้ถึง ปี 2553 แหล่งท่องเที่ยวที่คาดว่าจะรองรับนักท่องเที่ยวได้สูงสุด ได้แก่ หาดคลองพร้าว หาดทรายขาว และหาดไก่อ๊ะ ส่วนหาดธารมะยม มีแนวโน้มที่จะรับนักท่องเที่ยวมากขึ้น สำหรับเกาะกูดมีขีดความสามารถในการรองรับสูงเช่นกันคือ ประมาณ 8,000 คนต่อวัน สถานที่พัก 3,200 ห้อง ซึ่งจะสามารถรับนักท่องเที่ยวไปได้เกินกว่าปี 2556 ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการจัดการ สำหรับแนวปะการัง ภายใต้แผนแม่บทการจัดการปะการังของประเทศไทย ได้กำหนดเขตการใช้ประโยชน์ปะการังในกิจกรรมต่าง ๆ ของพื้นที่เกาะช้าง เกาะหมาก และเกาะกูด เป็นเขตท่องเที่ยวธรรมชาติ เขตอนุรักษ์กับเขตท่องเที่ยวธรรมชาติ และเขตการดูแลของท้องถิ่นตามลำดับ ซึ่งเขตดังกล่าวมีข้อห้าม และควบคุมหลายประการ การใช้มาตรการตามแผนแม่บทการจัดการปะการังของประเทศ จะเป็นประโยชน์ต่อการควบคุมการพัฒนาบนชายฝั่งด้วยมาตรการ ดังนี้

1. จัดทำหุ่นลอยเพื่อผูกเรือและหมายแนวปะการังทุกพื้นที่
2. กำหนดเขตห้ามเรือบางประเภทเข้าในพื้นที่ปะการัง

3. จัดอบรมผู้ประกอบการ ชาวเรือ และประชาชน เพื่อให้รู้แนวปฏิบัติในการท่องเที่ยว
4. จัดทำเอกสารเผยแพร่การอนุรักษ์ปะการัง
5. สำรวจเก็บข้อมูลปะการังอย่างต่อเนื่อง

(สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2537 : 28 - 33)

พื้นที่จังหวัดระยองมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติมากมายหลายแห่งที่เหมาะสมให้มีการจัดการให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ดังเช่น ทองสุข จันทร์แสงสุข กล่าวถึงงานส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดระยองซึ่งเป็นเมืองสำหรับการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ 2 แห่ง คือ เกาะเสม็ด และเขาชะเมา เกาะเสม็ดไว้วางแผนให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากที่สุด และไม่ยอมให้คัดแปลงธรรมชาติบนเกาะเสม็ดเลย สะพานท่าเรือเราก็ทำแบบเล็ก ๆ ด้วยไม้ ถนนบนเกาะเสม็ดก็ไม่ปรับปรุงแบบลงหิน กรวดทราย แต่ทำเพียงวางหญ้าให้เดินได้ด้วยเท้า บ้านเรือนบนเกาะเสม็ด ขณะนั้นมีเพียง 10 - 20 ครอบครัว มีการควบคุมปริมาณและดูแลการก่อสร้างให้ควบคุมสภาพเดิมไว้ หาดทราย สะอาด น้ำใส ขยะมูลฝอยบนเกาะเสม็ดเรามีที่ทิ้งให้และมีเตาเผา ส่วนเขาชะเมาก็ยังให้ความเป็นธรรมชาติ ถนนลูกรังไปเขาชะเมาก็ยังคงเป็นลูกรังอยู่ ในนั้นมีธรรมชาติบริบูรณ์ มีป่า มีน้ำตก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2537 : 69)

ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้สรุปผลการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติเขาสกไว้ดังนี้

การจัดการอุทยานแห่งชาติเขาสก เพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในด้านของพืชพันธุ์และสัตว์ป่าเองยังมีข้อจำกัดหลายประการได้แก่

1. อุทยานฯ ขาดข้อมูลพื้นฐานที่แน่ชัดเกี่ยวกับ ชนิด ปริมาณ และการกระจายของสัตว์ป่าโดยเฉพาะสัตว์ป่าที่หายาก และใกล้จะสูญพันธุ์ ซึ่งอาจได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง หากมีกิจกรรมท่องเที่ยวเข้ามารบกวนอย่างต่อเนื่อง เช่น เส้นทางหากินของช้างป่า สมเสร็จ ตำแหน่งของโปงคิน โปงน้ำ พื้นที่ทำรัง วางไข่ของนกบางชนิด เช่น นกชนหิน (Rhinoplax Vigil) ซึ่งหากปล่อยนักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่ดังกล่าว อาจทำให้สัตว์ป่าไม่สามารถจะดำรงชีวิต สืบพันธุ์ได้ตามปกติ

2. การขาดกิจกรรมการสื่อความหมาย การให้ความรู้ด้านพืช สัตว์ป่า และธรรมชาติวิทยาแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งหมายรวมถึงการขาดแคลนบุคลากรด้านบริการ การให้ความรู้และคนทำงาน (Guide) ที่มีคุณภาพด้วย

3. ขาดอุปกรณ์ สิ่งอำนวยความสะดวกจนเครื่องมือต่าง ๆ ในการจัดการ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ในการป้องกันปัญหาที่อาจเกิดกับสัตว์ป่า เช่น ถังขยะและการกำจัดขยะที่เกิดจากนักท่องเที่ยว รถยนต์ เรือ และปืน ที่ใช้ในการป้องกันลักลอบล่าสัตว์ และให้ความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

4. เส้นทางเดินป่าที่นักท่องเที่ยวใช้อยู่ในปัจจุบัน บางเส้นทางขาดการควบคุมในจุดเข้า-ออก ซึ่งพรานล่าสัตว์และเก็บของป่าสามารถใช้เส้นทางเดียวกับนักท่องเที่ยว และอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของนักท่องเที่ยวได้

ปัญหาดังกล่าวข้างต้น ส่วนใหญ่เกิดจากงบประมาณของอุทยานฯ มีจำกัด และจำเป็นต้องใช้ในการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ของราษฎร และการล่าสัตว์ป่ามากกว่านำมาใช้ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่

สำหรับในส่วนของผู้ประกอบการและชาวบ้านท้องถิ่นนั้น การให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เนื่องจากชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงอุทยานฯ ยังมีความรู้ความสามารถในการบริการเพียงระดับหนึ่งเท่านั้น ซึ่งทำให้ชาวบ้านท้องถิ่นเกิดความไม่มั่นใจว่าตนเองจะสามารถดำเนินการให้บริการด้านนี้ได้โดยไม่ล้มเหลว ทั้งนี้การฝึกอบรมเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และคู่มือในการดำเนินกิจการด้านการการท่องเที่ยวขนาดเล็ก จะมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหานี้ได้

(มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : 2538 : 37.38)

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยมีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 กำหนดแผนการดำเนินการ หาช้อสรุปเกี่ยวกับการบริหาร การจัดการการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษารวบรวมข้อมูลบริบทพื้นฐาน ได้แก่

1. เอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง
2. นโยบายที่เกี่ยวข้องรวมทั้งแผนงาน โครงการ
3. ตัวอย่างผลการศึกษาและดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ขั้นตอนที่ 3 สรุปเป็นรูปแบบการบริหาร การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยาน
แห่งชาติภูหินร่องกล้า

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูล มีดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ

1.1 แบบสำรวจการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของ
อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

1.2 แบบสอบถาม

1.2.1 นักท่องเที่ยว

1.2.2 บุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

1.2.3 ประชาชนชุมชนท้องถิ่น

2. วิธีการได้มาซึ่งข้อมูล

2.1 การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้แบบสำรวจและแบบสอบถาม ณ
อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย

2.2.1 หัวหน้าอุทยานแห่งชาติหรือผู้มีฐานะเทียบเท่า 1 ชุด

2.2.2 นักท่องเที่ยว จำนวน 173 ชุด

2.2.3 บุคลากรของอุทยานแห่งชาติ จำนวน 20 ชุด

2.2.4 ประชาชนชุมชนท้องถิ่น จำนวน 21 ครอบครัว

ขั้นตอนที่ 5 วิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีทางสถิติเปอร์เซนไทล์

ขั้นตอนที่ 6 นำเสนอผลงานวิจัย โดยพรรณาวาทาร สถิติเปอร์เซนไทล์

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูลและผลการศึกษา

การศึกษาได้ดำเนินการจัดทำแบบสำรวจและแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลภาคสนามในด้านต่าง ๆ ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าดังนี้

1. แบบสำรวจการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า 1 ชุด
2. แบบสอบถามข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
3. แบบสอบถามข้อมูลบุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า
4. แบบสอบถามข้อมูลจากชุมชนท้องถิ่นใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ตารางที่ 1 การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

กิจกรรม	มี	ไม่มี
1. มีแผนแม่บทการบริหารและการจัดการ	✓	
2. กำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่	✓	
3. กำหนดเขตทันทานและอ่อนไหวต่อการเสื่อมสภาพฯ	✓	
4. ลำดับความสำคัญของพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการเสื่อมสภาพฯ	✓	
5. กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว		✓
6. จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม	✓	
7. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว	✓	
8. กำหนดระยะปิด - เปิดพื้นที่ท่องเที่ยว		✓
9. สลับหมุนเวียนการใช้พื้นที่ท่องเที่ยว		✓
10. กำหนดแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลายเพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่ในบางพื้นที่	✓	

กิจกรรม	มี	ไม่มี
11. การกำหนดเส้นทางเลือกที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวเพื่อลดการกระจุกตัวของนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่		
12. มีการถ่ายทอดความรู้เชิงอนุรักษ์ให้นักท่องเที่ยว ณ จุดท่องเที่ยวต่าง ๆ อย่างเหมาะสม	✓	
13. จัดที่พักอาศัยของบุคคลและที่พักแรมของนักท่องเที่ยวมีความกลมกลืนกับธรรมชาติ	✓	
14. มีเส้นทางคมนาคม ความสะดวกในการเข้าถึงและเดินทางออก ณ แหล่งท่องเที่ยว	✓	
15. มีการประหยัดสาธารณูปโภค มีระบบปิด - เปิด น้ำ ไฟ อย่างเหมาะสม	✓	
16. มีระบบจัดการกับ		
ก. ขยะมูลฝอย กองไฟ แคมป์ไฟ	✓	
ข. น้ำเสีย		✓
ค. เสียงรบกวนจากนักท่องเที่ยว	✓	
ง. สถานที่จอดรถของนักท่องเที่ยว	✓	
จ. บริการอาหาร - เครื่องดื่มและของที่ระลึก	✓	
17. ใช้วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม	✓	
18. โครงการและกิจกรรมการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม	✓	
19. ระบบเฝ้าติดตาม เฝ้าระวัง และตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม	✓	
20. กิจกรรมความร่วมมือกับประชาชนท้องถิ่นในการช่วยดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมการท่องเที่ยว	✓	
21. มาตรการแก้ไขและป้องกันปัญหาไม่ให้เกิดซ้ำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำลายทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม	✓	
22. การประชุมทบทวนการบริหารการจัดการ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว	✓	
23. มีระบบคัดเลือกบุคลากรที่เข้าทำงานในอุทยานฯ	✓	

กิจกรรม	มี	ไม่มี
24. การฝึกอบรมบุคลากรของอุทยานฯ ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม	✓	

จากตารางที่ 1 การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จากองค์ประกอบด้านการอนุรักษ์และมีกิจกรรมชีวิตการบริหารและการจัดการ 24 ข้อ พบว่ามีการดำเนินการเชิงนิเวศแตกต่างกันบางประการดังนี้คือ

อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีองค์ประกอบและดัชนีบ่งชี้จำนวน 4 ประการ ที่มีได้ดำเนินการคือ

1. กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว
2. มีการสลับหมุนเวียนการใช้พื้นที่ท่องเที่ยว
3. มีระบบการจัดการกับน้ำเสีย
4. กำหนดระยะเวลาปิด - เปิดพื้นที่ท่องเที่ยว

2. นักท่องเที่ยว

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวที่เข้าไปท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า โดยศึกษาเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทย ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพในด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว นั้น ๆ ตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรืออนุรักษ์ โดยนักท่องเที่ยวจะได้รับความชื่นชม ธรรมชาติแหล่งท่องเที่ยวพร้อม ๆ กับได้รับความรู้ในส่วนของคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อนักท่องเที่ยวได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่ง ที่ได้พบเห็นเกิดความรักและหวงแหนมิให้เสื่อมสลาย ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงได้เก็บข้อมูลความเห็นจากนักท่องเที่ยวไทย ซึ่งได้ผลดังนี้

2.1 ข้อมูลส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

2.1.1 เพศ

ตารางที่ 2 ข้อมูลเพศของนักท่องเที่ยว		
เพศ	จำนวน	ร้อยละ
หญิง	100	57.80
ชาย	73	42.20
รวม	173	100

นักท่องเที่ยวที่นิยมไปเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีจำนวนเพศหญิง ร้อยละ 57.80 เพศชายร้อยละ 42.20 สรุปว่า เพศหญิงมากกว่าเพศชาย

2.1.2 อายุ

ตารางที่ 3 อายุของนักท่องเที่ยว		
อายุ	จำนวน	ร้อยละ
1. 15 - 20 ปี	13	7.51
2. 21 - 25 ปี	60	34.69
3. 26 - 30 ปี	40	23.12
4. 31 - 35 ปี	23	13.29
5. 36 - 40 ปี	7	4.05
6. 40 ปีขึ้นไป	27	15.61
7. ไม่ระบุ	3	1.73
รวม	173	100

นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีอายุตั้งแต่ 21 - 25 ปี เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคืออายุระหว่าง 26 - 30 ปี

2.1.3 การศึกษาของนักท่องเที่ยว

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
1. ประถมศึกษา	6	3.47
2. มัธยมศึกษา	11	6.36
3. อนุปริญญา	40	23.12
4. ปริญญาตรี / สูงกว่า	113	65.32
5. ไม่ระบุ	3	1.73
รวม	173	100

ระดับการศึกษาของนักท่องเที่ยวมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้จบการศึกษาระดับปริญญาตรี รองลงมาจบการศึกษาระดับอนุปริญญา

2.1.4 อาชีพ

อาชีพของนักท่องเที่ยว	จำนวน	ร้อยละ
1. รับจ้าง	59	34.10
2. ธุรกิจส่วนตัว	24	13.87
3. รับราชการ	44	25.43
4. ว่างาน	7	4.05
5. อื่น ๆ	32	18.50
6. ไม่ระบุ	7	4.05
รวม	173	100

อาชีพของนักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า พบว่า อาชีพรับจ้าง อาชีพข้าราชการรองลงมา เป็นผู้เดินทางไปท่องเที่ยวมากที่สุด

2.1.5 นักท่องเที่ยวรู้จักอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าจากอะไร

แหล่งข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
1. เพื่อน	67	38.72
2. สื่อวิทยุ / โทรทัศน์	48	27.74
3. หนังสือพิมพ์	20	11.59
4. บริษัทองค์กร	13	7.51
5. เอกสารอุทยาน	21	12.13
6. อินเทอร์เน็ต	4	2.31
7. หนังสือท่องเที่ยว	-	-
รวม	173	100

นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไปท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้รับรู้รู้จักอุทยานจากการถ่ายทอดของสื่อต่อไปนี้ คือ เพื่อนมากที่สุด รองลงมาคือสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ส่วนการถ่ายทอดที่ได้รับรู้น้อยที่สุดคืออินเทอร์เน็ต

2.1.6 นักท่องเที่ยวต้องการเห็นและรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
1. น้ำตก	11	6.36
2. ประวัติ	23	13.29
3. แหล่งท่องเที่ยว	48	27.74
4. บ้านพัก ราคาบ้านพัก	24	13.87
5. คู่มือผู้ไม่	7	4.05
6. ป่าไม้ สภาพแวดล้อม ป่าดงดิบ	3	1.73
7. วิธีการอนุรักษ์ธรรมชาติ	7	4.05
8. บรรยากาศ	5	2.9

ตารางที่ 7 (ต่อ) นักท่องเที่ยวที่ต้องการเห็นและรับรู้อะไรเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว		
รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
9. ข้อมูลปฏิบัติตัว	13	7.51
10. มีเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์	32	18.50
รวม	173	100

นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีความต้องการเห็นและรับรู้แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ บนอุทยานมากเป็นอันดับหนึ่ง และต้องการรู้รายละเอียดเกี่ยวกับบ้านพักและประวัติของอุทยานรองลงมา

2.1.7 นักท่องเที่ยวทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีจุดเด่นหรือเอกลักษณ์อะไร

ตารางที่ 8 นักท่องเที่ยวทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีจุดเด่นหรือเอกลักษณ์อะไร		
รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
1. ลานหินปุ่ม ลานหินแตก ผาซูรง	59	34.10
2. ดอกกุหลาบขาว	3	1.74
3. น้ำตกหมันแดง	4	2.31
4. ต้นชากระ (นางพญาเสือโคร่ง)	-	-
5. พันธุ์ไม้เมืองหนาว	27	15.61
6. ธรรมชาติที่สงบเงียบ สวยงาม	40	23.12
7. อากาศที่หนาวเย็นและบริสุทธิ์ตลอดทั้งปี	40	23.12
รวม	173	100

นักท่องเที่ยวที่เดินทางไปท่องเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าทราบจุดเด่นของอุทยานฯ ที่เป็นอันดับ 1 คือ ลานหินปุ่ม หินแตก ผาซูรง ส่วนอันดับรองลงมาที่เป็นเอกลักษณ์ 2 ด้านมีจำนวนเท่ากันคือ อากาศที่หนาวเย็นตลอดทั้งปีและบริสุทธิ์รวมถึงธรรมชาติที่สงบเงียบ สวยงาม

2.1.8 นักท่องเที่ยวที่ทราบข้อมูลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามาก่อนหรือไม่

ตารางที่ 9 นักท่องเที่ยวที่ทราบข้อมูลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามาก่อนหรือไม่		
รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
ทราบ	85	49.13
ไม่ทราบ	74	42.78
ไม่ระบุ	14	8.09
รวม	173	100

นักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าทราบข้อมูลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาตินั้น ๆ มาก่อนหรือไม่ ซึ่งหมายถึงการได้รับทราบนอกเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ก่อนที่จะเดินทางเข้าสู่อุทยานพบว่า นักท่องเที่ยวที่ทราบข้อมูลมาก่อน และไม่ทราบมาก่อนอยู่ในระดับใกล้เคียงกันคือ อย่างละครึ่งต่อครึ่ง ทำให้น่าสนใจว่าการถ่ายทอดความรู้ในเชิงอนุรักษ์ยังต้องดำเนินการให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้

2.1.9 นักท่องเที่ยวที่ทราบข้อมูลการอนุรักษ์จากสื่อประเภทใด

ตารางที่ 10 นักท่องเที่ยวที่ทราบข้อมูลการอนุรักษ์ฯ มาก่อนนั้นทราบจากสื่อประเภทใด		
ประเภทสื่อ	จำนวน	ร้อยละ
1. สื่อมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์	85	49.13
2. เอกสารของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า	25	14.45
3. ไม่ระบุ	63	36.42
4. อินเทอร์เน็ต	-	-
รวม	173	100

นักท่องเที่ยงที่ทราบข้อมูลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามาก่อนนั้นส่วนใหญ่ทราบจากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

2.1.10 การรับรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมขณะที่นักท่องเที่ยวอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ตารางที่ 11 การรับรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมขณะที่นักท่องเที่ยวอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า		
รับรู้ / ไม่รับรู้	จำนวน	ร้อยละ
ไม่รับรู้	67	38.73
รับรู้	103	59.54
ไม่ระบุ	3	1.73
รวม	173	100

นักท่องเที่ยงในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าจำนวนมากถึงร้อยละ 60 ได้มีโอกาสรับรู้ข้อมูลในเชิงอนุรักษ์ และมีนักท่องเที่ยวร้อยละ 38.73 เท่านั้นที่ไม่มีโอกาสได้รับรู้ข้อมูลในเชิงอนุรักษ์

2.1.11 สื่อการรับรู้ข้อมูลการอนุรักษ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับทราบ

ตารางที่ 12 สื่อการรับรู้ข้อมูลการอนุรักษ์ที่นักท่องเที่ยวได้รับทราบ		
แหล่งที่ได้ความรู้	จำนวน	ร้อยละ
1. ป้ายหรือบอร์ดประชาสัมพันธ์	79	45.66
2. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	48	27.75
3. แผ่นพับของอุทยาน	19	10.98
4. มัคคุเทศก์แนะนำ	2	1.16
5. อื่น ๆ	10	5.78
6. ไม่ระบุ	15	8.67
รวม	173	100

สื่อที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ข้อมูลการอนุรักษ์ในขณะที่นักท่องเที่ยวอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามากที่สุดคือ ป้ายหรือบอร์ดประชาสัมพันธ์ รองลงมาคือ การรับรู้จากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและแผ่นพับของอุทยาน นอกจากนี้ผู้ที่ทำหน้าที่เสมือนมัคคุเทศก์และหนังสือเกี่ยวกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าก็มีบทบาทต่อการเผยแพร่ความรู้ได้เช่นกัน

2.1.12 นักท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะกลับมาอีกหรือไม่ เมื่อเดินทางออกจากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าแล้ว

ตารางที่ 13 นักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะเดินทางกลับมาอีกหรือไม่เมื่อได้เดินทางออกจากอุทยานภูหินร่องกล้าแล้ว		
ต้องการกลับมา / ไม่ต้องการกลับมา	จำนวน	ร้อยละ
ต้องการเดินทางกลับมาอีก	165	95.38
ไม่ต้องการเดินทางกลับมาอีก	8	4.62
รวม	173	100

นักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยว ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีความตั้งใจที่จะเดินทางกลับมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าอีก เป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 90 ขึ้นไป แสดงว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานฯ

2.1.13 แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าอีก

ตารางที่ 14 แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวกลับมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าอีก		
แรงจูงใจ	จำนวน	ร้อยละ
1. อากาศดี บรรยากาศดี เงียบสงบ	15	8.67
2. พักผ่อนสบาย / คนไม่มาก / มีความเป็นส่วนตัว	10	5.78
3. สะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว	4	2.31
4. ทรัพยากรธรรมชาติมีจุดเด่น / มีเอกลักษณ์	63	36.42
5. ได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่	32	18.50
6. สิ่งแวดล้อมดี , ธรรมชาติสวย , ดินไม้พันธุ์ไม้ อุดมสมบูรณ์	20	11.59

ตารางที่ 14 (ต่อ) แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวกลับมายังอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าอีก		
แรงจูงใจ	จำนวน	ร้อยละ
7. อาหารราคาย่อมเยา, ค่าใช้จ่ายสามารถอยู่ได้	8	4.62
8. ปลอดภัย	7	4.05
9. การรักษาความสะอาด	3	1.73
10. ที่พัก	6	3.47
11. เที่ยวได้ทุกฤดูกาล	5	2.9
รวม	173	100

แรงจูงใจที่ทำให้นักท่องเที่ยวต้องการกลับมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นอันดับหนึ่งคือ ทรัพยากรธรรมชาติมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะเป็นแรงดึงดูดที่สำคัญ นอกจากนั้นยังมีความประทับใจจากการได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ก็เป็นปัจจัยดึงดูดให้เดินทางกลับไปอีกเช่นกัน

2.1.14 เหตุผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่อยากกลับมาอีก

ตารางที่ 15 เหตุผลที่ทำให้นักท่องเที่ยวไม่อยากกลับมาอีก		
รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
1. ยุงและแมลงวันมาก	4	21.06
2. สถานที่พักไม่สะอาด	3	15.79
3. ค่าใช้จ่ายสูง	3	15.79
4. ความเจริญเข้ามามากเกินไปจนเกินความเป็นธรรมชาติ	2	10.53
5. ไม่มีความปลอดภัย	3	15.79
6. บริการไม่ดี	1	5.26
7. อยากให้เจ้าหน้าที่พาจุดสถานที่	1	5.26
8. อุทยานมีข้อห้ามมาก	1	5.26
9. สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม	1	5.26
รวม	19	100

นักท่องเที่ยวจำนวนน้อยที่แสดงความเห็นไม่ต้องการกลับมาเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า จาก 173 คน มีผู้แสดงความคิดเห็นเพียง 19 คน ในส่วนที่ไม่อยากเดินทางกลับมาเที่ยวอีก

2.1.15 นักท่องเที่ยวต้องการให้ความโดดเด่นและเอกลักษณ์อะไรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

ตารางที่ 16 นักท่องเที่ยวต้องการให้ความโดดเด่นและเอกลักษณ์อะไรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน		
รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
1. ลานหินปุ่ม ลานหินแตก	57	32.95
2. ดอกกุหลาบขาว	31	17.92
3. น้ำตกหมันแดง	10	5.78
4. ดั้งซากุระ (นางพญาเสือโคร่ง)	8	4.62
5. พันธุ์ไม้เมืองหนาว	7	4.05
6. ธรรมชาติที่สงบเงียบ สวยงาม	27	15.61
7. อากาศที่หนาวเย็นและบริสุทธิ์ตลอดทั้งปี	33	19.07
รวม	173	100

นักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีความเห็นอยากให้ความโดดเด่นและเอกลักษณ์ประจำอุทยานฯ ที่เป็นลานหินปุ่ม ลานหินแตก และอากาศที่หนาวเย็นและบริสุทธิ์ตลอดทั้งปีเป็นสำคัญ

2.1.16 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริหารและการจัดการในเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ตารางที่ 17 นักท่องเที่ยวที่มีความพึงพอใจในการบริหารและการจัดการในเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า		
ความพึงพอใจ	จำนวน	ร้อยละ
มากที่สุด	68	39.31
มาก	49	28.32
ปานกลาง	34	19.65
น้อย	13	7.51
น้อยที่สุด	1	0.58
ไม่ระบุ	8	4.63
รวม	173	100

ระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการบริหารและการจัดการในเชิงอนุรักษ์ของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้านั้น นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจมากที่สุดและมาก

2.1.17 การมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวในการช่วยให้อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีความยั่งยืน

ตารางที่ 18 นักท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมช่วยให้อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีความยั่งยืนยาวนานได้โดยวิธีใด		
รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
1. ช่วยกันรักษาความสะอาด	60	21.66
2. ไม่ทิ้งขยะ	55	19.86
3. ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม	25	9.03
4. ไม่ทำลายธรรมชาติ	16	5.78
5. ทิ้งขยะในที่รองรับ	16	5.78
6. ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์	13	4.69
7. ทำความสะอาดก่อนกลับ	10	3.61

ตารางที่ 18 (ต่อ) นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมช่วยให้อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีความยั่งยืนยาวนาน ได้โดยวิธีใด		
รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
8. ไม่นำสิ่งใดติดมือกลับบ้าน	10	3.61
9. ไม่ได้เด็ดดอกไม้	9	3.25
10. รักษาธรรมชาติ	8	2.88
11. ให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์	6	2.17
12. ประชาสัมพันธ์	5	1.81
13. ไม่ทำเสียงรบกวนคนอื่น	5	1.81
14. ร่วมบริหารกับส่วนราชการ	5	1.81
15. ร่วมพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก	4	1.44
16. ช่วยกันดูแลสถานที่	4	1.44
17. รณรงค์การอนุรักษ์ธรรมชาติ	3	1.08
18. ปรับเมื่อถึงขยะไม่เป็นที่	3	1.08
19. ไม่ตัดต้นไม้	2	0.72
20. ปรับปรุงการบริการพาหนะของรถเช่า	1	0.36
21. ไม่ควรเก็บค่าเข้าอุทยานฯ	1	0.36
22. ให้มีผู้ดูแลความสะอาด	1	0.36
23. ปรับปรุงและเพิ่มห้องน้ำส่วนกลางที่ให้บริการแก่ผู้ มาเยือน	1	0.36
24. ไม่เก็บทรัพยากรธรรมชาติ	1	0.36
25. เพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่ดูแล	1	0.36
26. ปรับปรุงทางเข้าน้ำตก	1	0.36
27. มีจิตสำนึก	1	0.36
28. เพิ่มถังขยะ	1	0.36
29. ไม่ส่งเสียงดัง	1	0.36
30. อยากให้มีการบริการให้ความรู้มากกว่านี้	1	0.36
31. ไม่เก็บของป่า	1	0.36
32. ควรจัดเจ้าหน้าที่ไว้คอยแนะนำเรื่องความปลอดภัย ในการเดินป่า	1	0.36

ตารางที่ 18 (ต่อ) นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมช่วยให้อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีความยั่งยืนยาวนาน ได้โดยวิธีใด		
รายละเอียด	จำนวน	ร้อยละ
33. ปฏิบัติตามกฎของอุทยานฯ	1	0.36
34. ไม่ล่าสัตว์	1	0.36
35. จัดนิทรรศการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม	1	0.36
36. นักท่องเที่ยวควรได้รับความรู้เรื่องพันธุ์ไม้และ สัตว์ป่า	1	0.36
37. ประชาสัมพันธ์ให้รักและหวงแหนธรรมชาติ	1	0.36
รวม	277	100

นักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้แสดงความตั้งใจช่วยอุทยานฯ ให้มีความยั่งยืนโดยมีประเด็นเสนอที่หลากหลายมาก แต่พอสรุปได้คือ การช่วยกันรักษาความสะอาด ไม่ทิ้งขยะ ไม่ทำลายธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และไม่ทำลายป่าไม้ เป็นต้น

3. บุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

การที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าจะบรรลุเป้าหมายในการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้นั้น บุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีบทบาทต่อความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง หากบุคลากรมีความพร้อม รู้ทิศทางขององค์กร มีความรู้เรื่องของพื้นที่และมีความรักองค์กร และบุคลากรดำเนินงานจัดการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าไปพร้อม ๆ กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานฯ จะมีผลให้ประสบผลสำเร็จไปพร้อม ๆ กัน ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงได้ศึกษาข้อมูลบุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าด้วย ซึ่งได้ผลการศึกษาดังนี้

3.1 ข้อมูลส่วนตัวของบุคลากร

3.1.1 เพศของบุคลากร

ตารางที่ 19 ข้อมูลส่วนตัว		
เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	15	75
หญิง	5	25
รวม	20	100

เนื่องจากบุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าส่วนใหญ่เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง การได้ข้อมูลจากบุคลากรจึงโน้มเอียงไปเป็นข้อมูลจากผู้ชายมาก และในการปฏิบัติงานด้านการคุ้มครองป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมก็เป็นงานหลักของบุคลากรชาย

3.1.2 อายุของบุคลากร

ตารางที่ 20 อายุของบุคลากร		
ช่วงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
15 - 20 ปี	-	-
21 - 25 ปี	4	20
26 - 30 ปี	6	30
31 - 35 ปี	6	30
36 - 46 ปี	2	10
41 ปีขึ้นไป	2	10
ไม่ระบุ	-	-
รวม	20	100

บุคลากรที่ปฏิบัติงาน ณ อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุในช่วง 26 - 35 ปี เป็นทรัพยากรบุคลากรที่อยู่ในวัยเข้มแข็งเหมาะสมกับงานหลักของอุทยานแห่งชาติ คือ การป้องกัน เฝ้าระวัง ปราบปราม ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานฯ รวมถึงความตื่นตัวในการเป็นผู้เผยแพร่บริการให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้มาเยือน

3.1.3 การศึกษาของบุคลากร

ตารางที่ 21 การศึกษาของบุคลากร		
ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	5	25
มัธยมศึกษา	10	50
อนุปริญญา	2	10
ปริญญาตรี	2	10
สูงกว่าปริญญาตรี	1	5
ไม่ระบุ	-	-
รวม	20	100

บุคลากรของอุทยานแห่งชาติ ส่วนใหญ่มีพื้นฐานการศึกษาอยู่ในระดับระหว่างประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา ทั้งนี้อาจเนื่องจากลักษณะของงานที่ไม่จำเป็นต้องมีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษามากนัก แต่ก็มีบุคลากรที่มีพื้นฐานการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษา คือ ระดับอนุปริญญาและปริญญา ซึ่งเป็นบุคลากรในฝ่ายบริหารและจัดการของอุทยานฯ

3.1.4 ตำแหน่งของบุคลากร

ตารางที่ 22 ตำแหน่งของบุคลากร		
ตำแหน่งงาน	จำนวน	ร้อยละ
1. สายตรวจและเวรยาม	3	15
2. สายตรวจและป้อมปราม	3	15
3. เจ้าหน้าที่แม่บ้าน	3	15
4. คำนวณ , ออกแบบ	1	5
5. เจ้าหน้าที่ด้านเก็บค่าธรรมเนียม	1	5
6. ชูรการ	1	5
7. ลูกจ้างชั่วคราวรายวัน	1	5
8. เจ้าหน้าที่สื่อสาร	1	5
9. พนักงานพิทักษ์ป่า	3	15

ตารางที่ 22 (ต่อ) ตำแหน่งของบุคลากร		
ตำแหน่งงาน	จำนวน	ร้อยละ
10. เจ้าพนักงานป่าไม้	1	5
11. นักวิชาการ เหยแพร่ ประจำศูนย์ นักท่องเที่ยว	1	5
12. นักวิชาการป่าไม้	1	5
รวม	20	100

บุคลากรที่ให้ข้อมูลในการวิจัย ที่มีความหลากหลายและกระจายไปยังตำแหน่งต่าง ๆ ค่อนข้างมาก แต่ข้อมูลส่วนใหญ่ยังคงอยู่ที่เจ้าหน้าที่สายตรวจและพนักงานพิทักษ์ป่าไม้ซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานฯ

3.1.5 บุคลากรทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้านี้มีจุดเด่นอะไรบ้าง

ตารางที่ 23 บุคลากรทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้านี้มีจุดเด่นอะไรบ้าง		
ทราบ / ไม่ทราบ	จำนวน	ร้อยละ
ทราบ	19	95
ไม่ทราบ	-	-
ไม่ระบุ	1	5
รวม	20	100

บุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ทราบจุดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติที่ปฏิบัติงานอยู่อย่างชัดเจน มีบุคลากรจำนวนน้อยมากที่ไม่ทราบ ซึ่งทำให้เชื่อมั่นได้ว่าการเฝ้าระวังการเสื่อมโทรมของทรัพยากรการท่องเที่ยวของอุทยานฯ มีความชัดเจนในตำแหน่งที่ว่าจะมุ่งดูแลจุดหลักที่ใด

3.1.6 บุคลากรทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้านี้มีจุดอ่อนใหว่ต่อการเสื่อมโทรมอะไรบ้าง

ตารางที่ 24 บุคลากรทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาตินี้มีจุดอ่อนไหวต่อการเสื่อมโทรมอะไรบ้าง		
ทราบ / ไม่ทราบ	จำนวน	ร้อยละ
ทราบ	19	95
ไม่ทราบ	-	-
ไม่ระบุ	1	5
รวม	20	100

3.1.7 บุคลากรของอุทยานแห่งชาติทราบถึงภาวะเสี่ยงและภาวะคุกคามอะไรบ้าง

ตารางที่ 25 บุคลากรทราบภาวะเสี่ยงและภาวะคุกคามอะไรบ้าง		
ทราบ / ไม่ทราบ	จำนวน	ร้อยละ
ทราบ	18	90
ไม่ทราบ	1	5
ไม่ระบุ	1	5
รวม	20	100

บุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าทราบถึงภาวะเสี่ยงและภาวะคุกคามต่อการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติถึงร้อยละ 90 ซึ่งมักเป็นผู้ปฏิบัติการในด้านการป้องกันปราบปรามที่อาจเห็นชัดเจน ส่วนบุคคลที่ทำงานฝ่ายธุรการอาจทราบน้อยกว่า

3.1.8 การได้รับทราบทิศทางการปฏิบัติของบุคลากรในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 26 บุคลากรทราบทิศทางการปฏิบัติเพื่ออนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม		
ทราบ / ไม่ทราบ	จำนวน	ร้อยละ
ทราบ	18	90
ไม่ทราบ	1	5
ไม่มีทิศทาง	1	5
รวม	20	100

บุคลากรในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าส่วนใหญ่รู้ทิศทางการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ทำให้มั่นใจได้ว่าการดำเนินงานด้านนี้จะมีประสิทธิภาพ

3.1.9 การฝึกอบรมบุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 27 การฝึกอบรมบุคลากรของอุทยานแห่งชาติในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม		
มี / ไม่มี	จำนวน	ร้อยละ
มี	14	70
ไม่มี	6	30
รวม	20	100

บุคลากรของอุทยานแห่งชาติส่วนใหญ่ร้อยละ 70 ขึ้นไป ได้รับการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรอบรู้ ความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ส่วนน้อยที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมอาจเป็นผู้ปฏิบัติงานในด้านธุรการหรือผู้มาใหม่ ยังไม่มีโอกาสได้รับการฝึกอบรม

3.1.10 การได้รับการฝึกอบรมครั้งสุดท้ายของบุคลากรอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ตารางที่ 28 การได้รับการฝึกอบรมครั้งสุดท้ายของบุคลากรอุทยานแห่งชาติ		
พ.ศ.	จำนวน	ร้อยละ
2546	3	20
2545	7	47
2544	-	-
2543	-	-
2542	-	-
ก่อน พ.ศ. 2541	5	33
รวม	15	100

บุคลากรส่วนใหญ่ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ผ่านมากฝึกรอบรมครั้งสุดท้ายเมื่อปี 2545 แสดงว่ามีการพัฒนาบุคลากรของอุทยานแห่งชาติอยู่เสมอ ทันสมัยและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งทำให้เชื่อได้ว่าบุคลากรของอุทยานฯ จะมีความรู้ใหม่ ๆ มาใช้ในการดำเนินการของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้

3.1.11 บุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้รับการฝึกอบรมให้เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

ตารางที่ 29 บุคลากรได้รับการฝึกอบรมให้เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว		
มี / ไม่มี	จำนวน	ร้อยละ
มี	16	80
ไม่มี	2	10
ไม่ระบุ	2	10
รวม	20	100

บุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษพร้อมที่จะเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้และสื่อความหมายแหล่งท่องเที่ยวบนอุทยานฯ ให้แก่นักท่องเที่ยว โดยบุคลากรได้รับการฝึกอบรมมากถึงร้อยละ 80

3.1.12 บุคลากรกับการได้รับการฝึกอบรมจากภายนอกอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ตารางที่ 30 บุคลากรมีโอกาสฝึกอบรมภายนอกอุทยานแห่งชาติหรือไม่		
มี / ไม่มี	จำนวน	ร้อยละ
มี	15	75
ไม่มี	5	25
รวม	20	100

อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเปิดโอกาสให้บุคลากรไปฝึกอบรมนอกอุทยานฯ โดยบุคลากรมีโอกาสเข้ารับการอบรมถึงร้อยละ 75

3.1.13 ประเภทของเนื้อหาที่บุคลากรได้ไปฝึกอบรม

ตารางที่ 31 ประเภทของเนื้อหาที่บุคลากรได้ไปฝึกอบรม		
เนื้อหาของการอบรม	จำนวน	ร้อยละ
1. การจัดการอุทยานแห่งชาติ	10	25.00
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติ	5	12.50
3. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	5	12.50
4. การเพิ่มประสิทธิภาพของการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ	2	5.00
5. ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวเมื่อเกิดอุบัติเหตุ	2	5.00
6. การเพาะกล้าไม้	2	5.00
7. การตรวจ – ป้องปราม	2	5.00
8. ศึกษาธรรมชาติ	2	5.00
9. การศึกษาระบบนิเวศของป่าไม้และสัตว์ป่า	1	2.50
10. การกู้ภัยและปฐมพยาบาล	1	2.50
11. ระบบนิเวศการดูแลรักษา	1	2.50
12. การเก็บขยะมูลฝอยในแหล่งท่องเที่ยว	1	2.50
13. การอนุรักษ์ธรรมชาติในเขตศึกษาเส้นทางเดินเท้า	1	2.50
14. ภูมิสถาปัตยกรรม	1	2.50
15. การบริการนักท่องเที่ยว	1	2.50
16. พันธุ์พืชและสมุนไพร	1	2.50
17. การป้องกันไฟป่า	1	2.50
18. การจัดการเชิงอนุรักษ์	1	2.50
รวม	40	100

เนื้อหาที่ฝึกอบรมในระดับต้น ๆ ของบุคลากรในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า เป็นหัวข้อคล้าย ๆ กันคือ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม การบริการนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือเชิงอนุรักษ์

3.1.14 อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีระเบียบปฏิบัติในการดำเนินการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมหรือไม่

ตารางที่ 32 มีระเบียบปฏิบัติในการดำเนินการด้านการอนุรักษ์ฯ หรือไม่		
มี/ไม่มี	จำนวน	ร้อยละ
มี	10	50
ไม่มี	5	25
ไม่ระบุ	5	25
รวม	20	100

บุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าดำเนินการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมโดยมีแนวทางปฏิบัติตามระเบียบปฏิบัติของอุทยานฯ การมีระเบียบปฏิบัติเป็นระบบที่ทำให้เชื่อมั่นได้ว่าจะมีความคงเส้นคงวาในการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตามยังมีบุคลากรบางส่วน ไม่ทราบว่าระเบียบปฏิบัติด้านการอนุรักษ์ฯ จึงเป็นเรื่องที่ผู้บริหารอุทยานฯ ต้องสื่อสารถ่ายทอดให้ทราบทั่วกัน

3.1.15 ประเภทของระเบียบปฏิบัติในแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 33 ประเภทของระเบียบปฏิบัติในแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม		
ประเภทของระเบียบปฏิบัติฯ	จำนวน	ร้อยละ
1. การปลูกป่า	7	29.17
2. การออกตรวจปราบปรามตามกฎหมายป่าไม้	6	25
3. การอนุรักษ์ธรรมชาติ	4	16.7
4. แผนงานโครงการทำงานของอุทยานฯ แต่ละเดือน	2	8.33
5. การควบคุมการบุกรุกพื้นที่	1	4.16
6. การจัดการขยะในอุทยานฯ	1	4.16
7. ห้ามก่อกองไฟและไม่ส่งเสียงดัง	1	4.16
8. การสร้างจิตสำนึกให้เยาวชนรักธรรมชาติ	1	4.16
9. การประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวอนุรักษ์ทรัพยากร	1	4.16
รวม	24	100

อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีระเบียบปฏิบัติในเชิงการอนุรักษ์ที่ส่วนมากจะเน้นเรื่องการปลูกป่า การออกตรวจปราบปราม การอนุรักษ์ธรรมชาติ และให้ความสำคัญกับการทำงานแต่ละเดือนตามแผนงาน

3.1.16 ความรักและภูมิใจในองค์กรที่ปฏิบัติงาน

ตารางที่ 34 บุคลากรมีความรักและภูมิใจอุทยานแห่งชาติที่ปฏิบัติงานอยู่เพียงใด		
ระดับ	จำนวน	ร้อยละ
มากที่สุด	8	40.00
มาก	11	55.00
ปานกลาง	1	5.00
น้อย	-	-
น้อยที่สุด	-	-
รวม	20	100

บุคลากรของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเกือบทั้งหมดแสดงความรักและภูมิใจในองค์กร (อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า) ในตั้งแต่ปานกลางขึ้นไปถึงมากและมากที่สุด

4. ประชาชนชุมชนท้องถิ่น

อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีประชาชนชุมชนท้องถิ่นตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ ๆ เป็นจำนวนหนึ่ง วิถีชีวิตของประชาชนชุมชนท้องถิ่นจะมีผลทั้งในทางบวกและในทางลบต่อการบริหารและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานฯ เป็นอย่างยิ่ง ความเกี่ยวเนื่องถึงกันระหว่างอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ากับประชาชนท้องถิ่นอาจก่อให้เกิดผลดีหรือผลลบ การวิจัยครั้งนี้จึงต้องศึกษาประชาชนท้องถิ่นว่ามีความเชื่อมโยงกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าอย่างไรบ้าง

4.1 สัดส่วนระหว่างเพศของกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนชุมชนท้องถิ่น

4.1.1 เพศ

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	14	66.67
หญิง	7	33.33
รวม	21	100

กลุ่มตัวอย่างของชุมชนท้องถิ่นมีสัดส่วนระหว่างเพศชาย – หญิง มีความแตกต่างในสัดส่วนระหว่างเพศของกลุ่มตัวอย่างชัดเจน ซึ่งความแตกต่างระหว่างเพศชาย – หญิง อาจมีผลต่อความแตกต่างของบทบาทในการมีส่วนร่วมกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าด้วยเช่นกัน

4.1.2 การกระจายของกลุ่มอายุของประชาชนในท้องถิ่น

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
15 - 20 ปี	1	4.76
21 - 25 ปี	2	9.52
26 - 30 ปี	-	-
31 - 35 ปี	8	38.10
36 - 40 ปี	3	14.29
40 ปีขึ้นไป	7	33.33
ไม่ระบุ	-	-
รวม	21	100

ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้มีอายุตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนที่เป็นหัวหน้าครอบครัวหรือผู้นำครอบครัว และเป็นกลุ่มเป้าหมายของการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มประชาชนที่น่าจะเป็นผู้ที่สามารถติดต่อสื่อสารและดำเนินการมีส่วนร่วมต่าง ๆ กับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

4.1.3 สถานภาพทางการศึกษาของประชาชนท้องถิ่น

การศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	13	61.90
มัธยมศึกษา	5	23.81
อนุปริญญา	2	9.52
ปริญญาตรี	1	4.77
สูงกว่าปริญญาตรี	-	-
รวม	21	100

ประชาชนท้องถิ่นของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีพื้นฐานการศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือ มัธยมศึกษา อนุปริญญา และปริญญาตรี ตามลำดับ

4.1.4 ประเภทของอาชีพของประชาชนชุมชนท้องถิ่น

ประเภทของอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
รับจ้าง	11	52.38
ทำธุรกิจส่วนตัว	4	19.06
เกษตรกร	4	19.05
อื่น ๆ (ราชการ)	1	4.76
ไม่ระบุ	1	4.76
การเมืองท้องถิ่น	-	-
รวม	21	100

ประชาชนท้องถิ่นบริเวณใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้าง เนื่องจากมีนักท่องเที่ยวที่มีการพักผ่อน มีกิจกรรมต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น มีการจ้างงานในภาคการค้า บริการม้า รองลงมาคือ เกษตรกรและทำธุรกิจส่วนตัวที่มีจำนวนเท่ากัน

4.1.5 การมีรายได้ของประชาชนท้องถิ่น

ตารางที่ 39 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสแสวงหารายได้จากกิจกรรมอะไร		
ประเภทของกิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
1. ขายอาหาร	9	42.86
2. บริการการท่องเที่ยว	2	9.52
3. บริการอุปกรณ์การท่องเที่ยว	1	4.76
4. ขายของที่ระลึกหรือพืชผักเมืองหนาว	8	38.10
5. อื่น ๆ ระบุ	1	4.76
6. ไม่ระบุเลย	-	-
รวม	21	100

รายได้ส่วนใหญ่ของประชาชนในท้องถิ่นของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าส่วนใหญ่มาจาก การขายอาหารมากที่สุด รองลงมาคือ การขายของที่ระลึกหรือพืชผักเมืองหนาวตามลำดับ

4.1.6 สาเหตุที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นขาดโอกาสในการมีรายได้

ตารางที่ 40 สาเหตุที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นขาดโอกาสในการมีรายได้		
สาเหตุ	จำนวน	ร้อยละ
1. ขาดแนวทางที่ชัดเจน	3	27.27
2. อุทยานไม่อนุญาต	5	45.46
3. ไม่รู้จะทำอะไร	1	9.09
4. อื่น ๆ ระบุ ไม่มีเวลา , ยังไม่ถึงเวลาที่เหมาะสม	2	18.18
รวม	11	100

ประชาชนชุมชนท้องถิ่นที่ขาดโอกาสในการมีรายได้จากการท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า สาเหตุมาจากอุทยานฯ ไม่อนุญาตให้แสวงหารายได้ รองลงมาคือ สาเหตุ

สถานะของการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการอุทยานแห่งชาติ
ภูหินร่องกล้าของประชาชนชุมชนท้องถิ่น มีความหลากหลาย

4.1.9 สาเหตุที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นไม่มีโอกาสเข้าร่วมงานการบริหารและการ
จัดการกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ตารางที่ 43 สาเหตุที่ประชาชนไม่มีโอกาสเข้าร่วมการบริหารและการจัดการกับอุทยานแห่งชาติ ภูหินร่องกล้า		
สาเหตุ	จำนวน	ร้อยละ
1. อุทยานไม่เปิดโอกาส	3	42.86
2. เป็นชาวบ้าน	2	28.55
3. เป็นประชาชนที่เข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากิน	1	14.29
4. เพราะมีอาชีพทำอยู่แล้วจึงไม่มีโอกาส	1	14.29
รวม	7	100

เหตุผลที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นไม่มีโอกาสเข้าร่วมการบริหารและการจัดการกับ
อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าโดยตรง คือ อุทยานแห่งชาติไม่เปิดโอกาสและไม่ได้ให้เข้าไปมี
ส่วนร่วม

4.1.10 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริการให้แก่นักท่องเที่ยวหรือ
ไม่

ตารางที่ 44 การมีส่วนร่วมในการบริการให้แก่นักท่องเที่ยว		
มี/ไม่มี	จำนวน	ร้อยละ
มีส่วนร่วม	17	80.95
ไม่มีส่วนร่วม	4	19.05
รวม	21	100

ประชาชนชุมชนท้องถิ่นของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีส่วนร่วมในการ
บริการให้แก่นักท่องเที่ยวเป็นส่วนใหญ่

4.1.11 ประเภทของกิจการที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นให้บริการแก่นักท่องเที่ยว

ตารางที่ 45 ประเภทของกิจการที่บริการให้นักท่องเที่ยว		
กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
1. ถามรายละเอียดของอุทยาน	3	30
2. บริการ	1	10
3. มาทำงาน	1	10
4. ค้าขาย	1	10
5. บันเทิง	1	10
6. อาหาร	1	10
7. แข่งระยะทาง	1	10
8. ขายของที่ระลึก	1	10
รวม	10	100

กิจกรรมที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นให้บริการแก่นักท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ส่วนใหญ่คือ การให้คำแนะนำรายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานฯ

4.1.12 เหตุผลที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการบริการแก่นักท่องเที่ยว

ตารางที่ 46 เหตุผลที่ประชาชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการบริการแก่นักท่องเที่ยว		
เหตุผล	จำนวน	ร้อยละ
1. ผมไม่ใช่เจ้าหน้าที่ของอุทยาน	1	7.14
2. ไม่เกี่ยวข้อง	1	7.14
3. ไม่กล้าสื่อสาร ใช้ภาษากลางไม่เก่ง	1	7.14
4. ผมไม่รู้ และคิดไม่ออก	1	7.14
5. อื่น ๆ	10	71.44
รวม	14	100

เหตุผลส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาพบว่า สาเหตุที่ไม่มีส่วนในการบริการนักท่องเที่ยวเป็นเพราะตนเองไม่มีการงาน อาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวหรือนักท่องเที่ยว

4.1.13 การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 47 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม		
มี / ไม่มี	จำนวน	ร้อยละ
มีส่วนร่วม	12	57.14
ไม่มีส่วนร่วม	9	42.86
รวม	21	100

ประชาชนชุมชนท้องถิ่นของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

4.1.14 กิจกรรมของการมีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 48 กิจกรรมของการมีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม		
กิจกรรมการมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
1. ปลูกป่า ดูแลต้นไม้	1	8.33
2. ร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์	2	16.68
3. รักษาความสะอาด	6	50
4. ไม่ทำลายป่า	1	8.33
5. ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า	1	8.33
6. ไม่ระบุ	1	8.33
รวม	12	100

การมีส่วนร่วมในการช่วยรักษาความสะอาดของแหล่งท่องเที่ยวจะพบมากที่สุดใ
อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า รองลงมาคือการร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์

4.1.15 สาเหตุที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษา
ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 49 สาเหตุที่ประชาชนท้องถิ่นไม่มีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม		
สาเหตุ	จำนวน	ร้อยละ
1. อุทยานจัดเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานเอง	4	44.44
2. เป็นผู้อยู่อาศัยค้าขาย	1	11.11
3. เขาไม่รับ	1	11.11
4. ไม่เคยยุ่งเกี่ยวกับ	1	11.11
5. ไม่ระบุ	2	22.23
รวม	9	100

ประชาชนชุมชนท้องถิ่นจำนวนน้อยของกลุ่มตัวอย่างบอกสาเหตุที่ไม่มีส่วนร่วม
ในการพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าว่า
อุทยานฯ ปฏิบัติหน้าที่โดยเจ้าหน้าที่ของตนเอง ชุมชนกับอุทยานฯ ต่างคนต่างอยู่ ไม่ค่อยยุ่งเกี่ยว
กันกับอุทยานฯ

4.1.16 การได้รับความรู้การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และ
สิ่งแวดล้อมที่จัดโดยอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ตารางที่ 50 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นเคยได้รับความรู้การอนุรักษ์จากอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า หรือไม่		
มี / ไม่มี	จำนวน	ร้อยละ
มี	17	80.95
ไม่มี	4	19.05
รวม	21	100

ประชาชนชุมชนท้องถิ่นของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้รับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ในระดับ 80.95 และ 19.05 ตามลำดับ

4.1.17 กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นได้รับจากการถ่ายทอดของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ตารางที่ 51 กิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นได้รับจากการถ่ายทอดของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า		
กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
1. เจ้าหน้าที่อุทยานบอกให้รักษาความสะอาด	6	35.30
2. อุทยานส่งไปอบรมแล้วกลับมาแจ้งให้ชุมชนทราบ	1	5.88
3. เจ้าหน้าที่อุทยานบอกให้ปรับปรุงร้านค้าให้เป็นระเบียบ	1	5.88
4. แจ้งข้อปฏิบัติให้รับทราบ	1	5.88
5. การพูดจาไพเราะและแต่งตัวดี	1	5.88
6. เปิดอบรมและประชุมระหว่างชุมชนกับอุทยาน	1	5.88
7. ไม่ระบุ	1	5.88
8. แจ้งให้ช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม	5	29.42
รวม	17	100

กิจกรรมที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าจัดส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการรักษาความสะอาด และการรักษาสิ่งแวดล้อม

4.1.18 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นต้องการให้อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเปิดโอกาสอะไรให้บ้าง

ตารางที่ 52 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นต้องการให้อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเปิดโอกาสอะไรให้บ้าง		
รายละเอียดความต้องการของชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1. ขอบข่ายของไปตลอด	5	20
2. งดค่าธรรมเนียมสำหรับคนในชุมชน	3	12
3. จัดหาที่ทำกินทดแทนให้มากขึ้น	2	8
4. ประชุมหมู่บ้านควรมีเจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้าร่วมประชุม	2	8
5. เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น เช่น เป็นมัคคุเทศก์นำชมสถานที่ท่องเที่ยว	1	4
6. อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ	1	4
7. ให้เลี้ยงสัตว์ในอุทยานได้	1	4
8. ควบคุมการกำจัดขยะ	1	4
9. ให้พนักงานป่าไม้พุดจาให้สุขภาพ	1	4
10. ให้อุทยานฯ ประชาสัมพันธ์เพื่อให้คนมาเที่ยวมากกว่านี้	1	4
11. มีอิสระในการประกอบการในเขตอุทยานฯ	2	8
12. ต้องการเข้าไปช่วยคิดช่วยทำให้โอกาสมีรายได้จากการท่องเที่ยว	3	12
13. หา , เก็บ , ผัก , เห็ด ของป่า หน่อไม้บนเขาได้	2	8
รวม	25	100

ในรายละเอียดของความต้องการให้อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเปิดโอกาสแก่ชุมชนท้องถิ่น พอสรุปได้ว่าประชาชนชุมชนท้องถิ่นต้องการมีโอกาสหารายได้จากการค้าขายได้ตลอด ขอมมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยาน ของค่าธรรมเนียมสำหรับคนในชุมชนและมีอิสระในการประกอบการในเขตอุทยาน รวมถึงหาเก็บ ผัก เห็ด ของป่า หน่อไม้บนเขาเพื่อเลี้ยงชีพ เป็นต้น

4.1.19 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นปรารถนาจะช่วยอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าทำกิจกรรมอะไรบ้าง

ตารางที่ 53 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นปรารถนาจะช่วยอุทยานแห่งชาติทำกิจกรรมอะไรบ้าง		
กิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
1. รักษาความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว	6	30
2. รักษาสิ่งแวดล้อม	4	20
3. ให้นักท่องเที่ยวรักษาสิ่งแวดล้อม	3	15
4. ช่วยพัฒนาอุทยานฯ ให้เจริญ	2	10
5. ประชาสัมพันธ์	1	5
6. เป็นที่ปรึกษา	1	5
7. ไม่ทำลายป่า	1	5
8. ไม่ล่าสัตว์ป่า	1	5
รวม	20	100

ความปรารถนาของชุมชนที่จะช่วยอุทยานฯ ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ คือ การรักษาความสะอาดแหล่งท่องเที่ยว รักษาสิ่งแวดล้อม และช่วยพัฒนาอุทยานฯ ให้เจริญ

4.1.20 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นมีความเห็นไม่ตรงกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าหรือไม่

ตารางที่ 54 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นมีความเห็นไม่ตรงกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า		
มี / ไม่มี	จำนวน	ร้อยละ
มี	4	19.04
ไม่มี	17	80.96
รวม	21	100

ประชาชนชุมชนท้องถิ่นมีความเห็นไม่ตรงกับอุทยานฯ ร้อยละ 19.04 ซึ่งประเด็นของความเห็นไม่ตรงกันจะอยู่ที่ตารางต่อไป

4.1.21 ประเด็นของความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างประชาชนชุมชนท้องถิ่นกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

ตารางที่ 55 ประเด็นของความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างประชาชนชุมชนท้องถิ่นกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า		
ประเด็นที่เห็นไม่ตรงกัน	จำนวน	ร้อยละ
1. ให้ลดค่าธรรมเนียม	1	25
2. ลักษณะการบริหาร	1	25
3. พนักงานของอุทยานฯ เข้มงวดมาก	1	25
4. เจ้าหน้าที่อุทยานไม่สุภาพ	1	25
รวม	4	100

เมื่อประมวลประเด็นของความเข้าใจไม่ตรงกันของอุทยานฯ กับชุมชนท้องถิ่น ได้แก่ การเก็บค่าธรรมเนียม ลักษณะการบริหาร การหาของป่า และพนักงานอุทยานฯ ไม่สุภาพ เข้มงวด

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า” มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการทราบถึงการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ว่ามีการบริหารและการจัดการให้ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวไปสู่ความยั่งยืนอย่างไร และได้ทดสอบแบบจำลองเพื่อใช้สำรวจการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่ามีความเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติได้เพียงใด และสามารถพัฒนาเป็นแนวทางเพื่อกำหนดเป็นมาตรฐานการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ

1. ผลการศึกษาสามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

1. แบบจำลองการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ออกแบบให้มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยหลักการอนุรักษ์ และมีกิจกรรมชี้วัดการบริหารและการจัดการ 24 ตัว เมื่อนำไปทดสอบกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าแล้วพบว่าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าสามารถปฏิบัติได้ในระดับน่าพึงพอใจมาก

ตัวกิจกรรมที่ชี้วัดว่าอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ายังมิได้ดำเนินการประกอบด้วย การกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว มีการสลับหมุนเวียนการใช้พื้นที่ท่องเที่ยว มีระบบการจัดการกับน้ำเสีย และมีการกำหนดระยะปิด – เปิดพื้นที่ท่องเที่ยว

แนวทางการกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สำหรับอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ

จากผลการสำรวจการปฏิบัติงานของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าที่สามารถดำเนินการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับตั้งแต่ร้อยละ 83.33 ขึ้นไปของแบบจำลองที่ใช้สำรวจ ทำให้มั่นใจได้ว่าแนวทางการอนุรักษ์บางประการที่ยังไม่ได้ปฏิบัตินั้นมีความสามารถที่

จะดำเนินการได้ ดังนั้นหากจะเขียนเป็นแนวทางการกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี 4 องค์ประกอบคือ

1. เอกลักษณ์และความโดดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
2. การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว (การสร้างนักท่องเที่ยวคุณภาพ)
3. การบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยหลักการอนุรักษ์
4. การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนท้องถิ่น

องค์ประกอบทั้ง 4 จะมีตัวบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ทิศทางและ
ความหมายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังนี้

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้การปฏิบัติ
1. เอกลักษณ์และความโดดเด่นของ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม	1.1 หน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยว บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ และความโดดเด่นโดยภาพรวมของ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่ง ท่องเที่ยวนั้น 1.2 มีการดำเนินการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย ภาวะเสี่ยง และ ภาวะคุกคามของแหล่งท่องเที่ยว 1.3 มีการสร้างสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอก (Landmark) ให้ นักท่องเที่ยวทราบว่าได้เดินทางมาถึงแหล่งท่องเที่ยวนั้นแล้ว
2. การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยว (การสร้างนักท่องเที่ยวคุณภาพ)	2.1 มีกิจกรรมส่งเสริมความรู้และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวนอกเขต แหล่งท่องเที่ยวโดยวิธี 2.1.1 หนังสือ แผ่นพับประชาสัมพันธ์ เอกสารแนะนำ แหล่งท่องเที่ยว 2.1.2 การเผยแพร่ทางสื่อสาธารณะ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ 2.2 มีกิจกรรมส่งเสริมความรู้และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวภายใน แหล่งท่องเที่ยว โดยวิธี 2.2.1 จัดบอร์ดส่งเสริมการศึกษา ณ จุดต่าง ๆ

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้การปฏิบัติ
	<p>2.2.2 แผ่นพับแนะนำแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>2.2.3 การบรรยายวิชาการแก่นักท่องเที่ยว</p> <p>2.2.4 มีมัลติมีเดียทางและให้ความรู้</p> <p>2.2.5 มีศูนย์วิชาการและนิทรรศการ</p> <p>2.2.6 มีระบบจัดการเชิงอนุรักษ์ในการให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้เข้าเห็นความโดดเด่น</p> <p>2.2.7 มีการเก็บข้อมูลนักท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>2.2.8 มีการประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทั้งระดับท้องถิ่น โดยมีการถ่ายทอดความรู้และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว</p>
<p>3. การบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยหลักการอนุรักษ์</p>	<p>3.1 ทำแผนแม่บทการบริหารและการจัดการเพื่อความยั่งยืน</p> <p>3.2 กำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ อาทิ เขตบริการนักท่องเที่ยว เขตพักอาศัย เขตอนุรักษ์ ฯลฯ</p> <p>3.3 เขตอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม มีการกำหนดพื้นที่อ่อนไหว และพื้นที่ทนทานต่อการเสื่อมโทรม</p> <p>3.4 ลำดับความสำคัญของพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการเสื่อมโทรม</p> <p>3.5 กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวโดยภาพรวมทั้งแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>3.6 จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้องเหมาะสมกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว</p> <p>3.7 กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับกิจกรรมการท่องเที่ยว นั้น ๆ</p> <p>3.8 กำหนดระยะปิด - เปิด พื้นที่ท่องเที่ยว</p> <p>3.9 กำหนดให้มีการสลับหมุนเวียนการใช้พื้นที่ท่องเที่ยว</p> <p>3.10 กำหนดแหล่งท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย เพื่อไม่ให้นักท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่มากเกินไปในบางพื้นที่ท่องเที่ยว</p>

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้การปฏิบัติ
	<p>3.11 นำเสนอทางเลือกที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยว เพื่อกระจายนักท่องเที่ยว แบ่งเบาจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากจนแหล่งท่องเที่ยวบางแห่งรับภาวะไม่ได้</p> <p>3.12 ถ่ายทอดความรู้เชิงอนุรักษ์ให้นักท่องเที่ยว ณ จุดท่องเที่ยวต่าง ๆ อย่างเหมาะสม</p> <p>3.13 จัดที่พักอาศัยของบุคลากร และที่พักแรมของนักท่องเที่ยว ให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติแวดล้อม</p> <p>3.14 เส้นทางคมนาคม ความสะดวกในการเข้าถึงและเดินทางออก ณ แหล่งท่องเที่ยว ไม่ส่งผลกระทบต่อหรือมีผลกระทบน้อย ที่สุดต่อทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม</p> <p>3.15 มีมาตรการประหยัดสาธารณูปโภค มีระบบ ปิด – เปิด น้ำ และไฟฟ้าอย่างเหมาะสม</p> <p>3.16 มีระบบจัดการอย่างเหมาะสมกับ</p> <ul style="list-style-type: none"> ก. ขยะมูลฝอย ข. น้ำเสีย ค. กองไฟ แคมป์ไฟ ง. เสียงรบกวนจากนักท่องเที่ยว จ. สถานที่จอดรถนักท่องเที่ยว ฉ. บริการอาหาร – เครื่องดื่ม และของที่ระลึก <p>3.17 ใช้วัสดุอุปกรณ์ในการก่อสร้างที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม</p> <p>3.18 มีโครงการและกิจกรรมการอนุรักษ์ พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม</p> <p>3.19 มีระบบเฝ้าติดตาม และตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม</p> <p>3.20 มีกิจกรรมความร่วมมือกับประชาชนชุมชนท้องถิ่นในการช่วยดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม</p>

องค์ประกอบ	ตัวบ่งชี้การปฏิบัติ
	<p>3.21 มีมาตรการแก้ไข และป้องกันปัญหาไม่ได้เกิดซ้ำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเสียหายหรือเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม</p> <p>3.22 ประชุมทบทวนการบริหารและการจัดการ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมเสมอ ๆ</p> <p>3.23 มีระบบคัดเลือกบุคลากรที่มุ่งเน้นความรู้ความเข้าใจในเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม</p> <p>3.24 ฝึกอบรมบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ ๆ</p>
4. การมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนท้องถิ่น	<p>4.1 มีส่วนร่วมในการประชุมวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกับองค์กรที่ดูแลแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ</p> <p>4.2 มีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม เช่น การเป็นสมาชิกอาสาพิทักษ์ป่าไม้ ฯลฯ</p> <p>4.3 มีการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม แก่ประชาชนชุมชนท้องถิ่น</p> <p>4.4 ให้ประชาชนชุมชนท้องถิ่นมีโอกาสร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวต่าง ๆ เช่น การเป็นมัคคุเทศก์ ลูกหาบหรืออื่น ๆ</p> <p>4.5 เปิดโอกาสให้แสวงหารายได้จากการท่องเที่ยว เช่น จำหน่ายอาหาร ของที่ระลึก จัดการท่องเที่ยว นำการท่องเที่ยว และอื่น ๆ</p>

2. นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าที่เป็นคนไทยที่ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจ สรุปได้ภาพดังต่อไปนี้

2.1 มีจำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชาย

2.2 อายุของนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อยู่ในวัย 21 - 25 ปีเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นผลมาจากการท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า มีการปีนเขา เทียวและเล่นน้ำตก ซึ่งเหมาะกับวัยหนุ่มสาว

2.3 นักท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวในเขตอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีถึงอนุปริญญา

2.4 ผู้มีอาชีพรับจ้าง เป็นนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามากที่สุด และยังพบว่าอาชีพรับราชการเป็นอาชีพที่นิยมไปเที่ยวอุทยานฯ รองลงมา

2.5 เพื่อนหรือมิตรใกล้ชิดเป็นผู้แนะนำให้มาท่องเที่ยวอุทยานฯ แห่งนี้มากที่สุด นอกจากนี้ยังรับรู้หรือรู้จักแหล่งท่องเที่ยวจากวิทยุและโทรทัศน์เป็นอันดับรองลงมา

2.6 ความต้องการได้พบเห็น ได้สัมผัสกับแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามากที่สุด คือ แหล่งท่องเที่ยว และรายละเอียดของบ้านพัก และประวัติของอุทยานรองลงมา

2.7 นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ทราบจุดเด่นและเอกลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า และเลือกลานหินปุ่ม หินแตก และผาซุงเป็นอันดับหนึ่ง

2.8 ก่อนเดินทางมาท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวทราบและไม่ทราบข้อมูลการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าในจำนวนใกล้เคียงกัน ดังนั้นหากต้องการสร้างนักท่องเที่ยวคุณภาพเพื่อความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวในอุทยาน ควรดำเนินการเผยแพร่ความรู้และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมสู่สังคมด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยใช้สื่อมวลชนประเภทวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และเอกสารแผ่นพับของอุทยานฯ ส่วนการถ่ายทอดความรู้และคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมขณะที่นักท่องเที่ยวกำลังท่องเที่ยวอยู่ในอุทยานฯ นั้น ควรมีบอร์ดประชาสัมพันธ์ด้านความรู้และคุณค่าของระบบนิเวศป่าดิบชื้น ป่าดิบแล้ง ทรัพยากรน้ำ (น้ำตก) หลาย ๆ แห่งของแหล่งท่องเที่ยว การจัดไว้ที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว และศูนย์นิทรรศการยังไม่เพียงพอ ที่จะสร้างจิตสำนึกและเพิ่มพูนความรู้ด้านนิเวศ อีกทั้งนักท่องเที่ยวบางส่วนไม่สนใจเข้าสู่ศูนย์ดังกล่าว

2.9 นักท่องเที่ยวมากกว่าร้อยละ 90 ที่เดินทางมายังอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ได้แสดงความตั้งใจจะกลับมาอีก แสดงว่าคุณค่าและคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนการบริหารและการจัดการดูแลเอาใจใส่จากเจ้าหน้าที่ของอุทยานแห่งชาติสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

2.10 ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่ประสงค์ให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ยังมุ่งไปที่ความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวที่เน้นความสะอาด ไม่ทิ้งขยะ และไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ

3. บุคลากรของอุทยานแห่งชาติ

บุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า คือบุคคลสำคัญอย่างยิ่งที่จะร่วมช่วยให้เกิดความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติ นั้น ๆ ซึ่งผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ครอบคลุมถึงการปฏิบัติงานของบุคลากรด้วยดังต่อไปนี้

3.1 บุคลากรที่ปฏิบัติงานอยู่ที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นชายมากกว่าหญิง เนื่องจากประเภทของงานและการปฏิบัติหน้าที่เน้นหนักด้านการป้องกันและปราบปราม บุคลากรส่วนใหญ่จึงเป็นผู้ชายมากกว่าหญิง

3.2 บุคลากรส่วนใหญ่อยู่ในวัย 26 - 35 ปี เป็นวัยที่มีความคล่องตัว มีความพร้อมทั้งสภาพร่างกายและสมอง ถือว่าเป็นวัยที่มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับหน้าที่ในการปฏิบัติงานของอุทยานฯ

3.3 พื้นฐานการศึกษาของบุคลากรส่วนใหญ่มีพื้นฐานอยู่ในระดับมัธยมศึกษาซึ่งเป็นฝ่ายปฏิบัติการด้านการป้องกัน ปราบปราม แต่ฝ่ายบริหารงานมีวุฒิปริญญาตรีและสูงกว่าปริญญาตรีขึ้นไป

3.4 บุคลากรทุกคนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทราบว่าอุทยานแห่งชาติที่ตนปฏิบัติงานอยู่นั้นมีความโดดเด่นและเอกลักษณ์ จุดอ่อนไหวของการเสื่อมโทรมและภาวะเสี่ยง และคุกคามต่อทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมอะไรบ้าง ทำให้มั่นใจได้ว่าการปฏิบัติการเพื่อความยั่งยืนของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าและแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานฯ จะไม่ผิดเป้าหมาย เพราะทุกคนมีภาพของเป้าหมายชัดเจนเหมือนกันหมด

3.5 บุคลากรร้อยละ 70 ของอุทยานฯ ได้รับการฝึกอบรมให้เข้าใจในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ส่วนผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมมีหน้าที่ปฏิบัติงานในสำนักงานด้านธุรการ ขณะเดียวกันก็พบว่าไปฝึกอบรมครั้งล่าสุดเมื่อปี พ.ศ. 2545 (คือก่อนปีที่ทำการวิจัย 1 ปี) แสดงว่ายังมีความทันสมัย และเชื่อมั่นได้ว่าความรู้จากการฝึกอบรมจะยังทันสมัยและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของภาวะทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมต่าง ๆ

3.6 การเตรียมบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจถึงทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเพื่อเป็นผู้นำทางเป็นมัลติเทสต์ เป็นวิทยากรได้มีการดำเนินการ

3.7 อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีระเบียบปฏิบัติและแนวทางให้บุคลากรทุกคนปฏิบัติในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมของอุทยานฯ ชัดเจน

3.8 บุคลากรมีความรักและภูมิใจในอุทยานภูหินร่องกล้าที่ตนปฏิบัติงานอยู่เพียงใด บุคลากรเกือบทั้งหมดมีความรักและภูมิใจในระดับมากและมากที่สุด ดังนั้นเมื่อบุคคลส่วนใหญ่

แสดงความรักและภูมิใจในองค์กร (อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า) ทำให้มั่นใจได้ว่าการบริหารและการจัดการภายในองค์กรมีประสิทธิภาพเพียงพอที่จะนำพาบุคลากรให้ปฏิบัติงานเพื่อการป้องกัน คุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าให้ยั่งยืน อันจะเป็นผลให้เกิดความยั่งยืนต่อแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าอย่างแน่นอน

4. ประชาชนชุมชนท้องถิ่น

จากการศึกษาประชาชนชุมชนท้องถิ่นพบว่า

4.1 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นที่ดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นชายมากกว่าหญิง และเป็นผู้ที่มีอายุ 31 - 35 ปี เป็นส่วนใหญ่ โดยเข้ามารับจ้างค้าขายอาหาร ของที่ระลึก สำหรับพื้นฐานการศึกษาของประชาชนชุมชนท้องถิ่นพบว่าจบการศึกษาระดับประถมศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ มัธยมศึกษา และปริญญาตรี ตามลำดับ

4.2 อาชีพของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ามีอาชีพรับจ้างเกษตรกรรม ขายของที่ระลึก และพฤติกรรมสังคมของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในเขตอุทยานฯ มีพฤติกรรมเชิงพาณิชย์น้อยและเป็นพฤติกรรมเพื่อยังชีพ (Subsistence) ชัดเจน ทำให้ไม่มีโอกาสในการแสวงหารายได้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของอุทยานฯ และด้วยเหตุของความไม่ชัดเจนว่าจะทำอะไรดี และบางรายไม่สามารถทำได้เพราะอุทยานฯ ไม่อนุญาตให้ปฏิบัติในพื้นที่

4.3 บทบาทของประชาชนชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในงานด้านการบริหารและการจัดการอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าควรส่งเสริมให้ประชาชนชุมชนท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมกับการอุทยานฯ ในด้านการบริหารและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เพราะเป็นการเพิ่มแนวร่วมในพื้นที่รอบ ๆ อุทยานฯ ในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมให้มีความยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลหรือองค์กรเอกชนที่อยู่รอบอุทยานแห่งชาติและเหตุที่ชุมชนท้องถิ่นไม่ได้ร่วมด้วย เป็นเพราะว่าอุทยานแห่งชาติไม่ได้เชิญหรือไม่เปิดโอกาสให้ ทั้ง ๆ ที่เต็มใจจะเข้าช่วยอยู่แล้ว นอกจากนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นควรจัดมีให้มากขึ้น

4.4 ประชาชนชุมชนท้องถิ่นอยากให้อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเปิดโอกาสให้ทำอะไรบ้าง และขณะนี้ได้ช่วยอุทยานแห่งชาติทำอะไรบ้าง

สิ่งที่ประชาชนชุมชนท้องถิ่นต้องการช่วยอุทยานฯ คือ การรักษาความสะอาด แหล่งท่องเที่ยว การรักษาสิ่งแวดล้อม ดูแลทรัพยากรธรรมชาติ

ประชาชนชุมชนท้องถิ่นต้องการให้อุทยานฯ เปิดโอกาสให้ เช่น ขอบข่ายของในเขตอุทยานฯ ตลอดไป งดค่าธรรมเนียมสำหรับคนในชุมชน เข้าไปมีส่วนช่วยคิดช่วยทำให้โอกาสมีรายได้จากการท่องเที่ยวและให้โอกาสในการเก็บพืชผล ผักหญ้า หน่อไม้ ในบางช่วงเวลาเพื่อเป็นอาหาร เช่น คอนตันฤดูฝน

4.5 อุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้ากับประชาชนชนชุมชนท้องถิ่นมีปัญหาความคิดเห็นไม่ตรงกันอยู่บ้าง อาทิเช่น การเก็บค่าธรรมเนียมเข้าอุทยานฯ ปัญหาความเข้มงวดของเจ้าหน้าที่อุทยานฯ ที่มีมากจนดูเหมือนประชาชนชุมชนท้องถิ่นกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าเป็นศัตรูกัน ซึ่งเป็นบรรยากาศที่ควรขจัดให้หมดไปโดยการมีส่วนร่วมในการอยู่ร่วมกัน อุทยานฯ ควรมีฝ่ายชุมชนสัมพันธ์ที่ทำหน้าที่เชื่อมประสานกับชุมชนท้องถิ่น ควรมีการประเมินผล ความสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่นเป็นระยะ ๆ

5. ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมหากจะมีการทำวิจัยต่อเนื่อง ดังนี้

5.1 แบบจำลองการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นำไปทดสอบความเป็นไปได้ในการนำไปปฏิบัติกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า มีความเชื่อมั่นได้ว่าสามารถนำไปเป็นแนวทางกำหนดเป็นมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติต่าง ๆ ได้ แต่ถ้าจะให้สมบูรณ์มากกว่านี้ควรเพิ่มกิจกรรมที่เป็นดัชนีให้มากกว่า 24 กิจกรรม ซึ่งทั้งนี้ในบางครั้งอุทยานฯ แต่ละที่มีความแตกต่างเป็นแง่เอกลักษณ์ ข้อจำกัด ขีดความสามารถในด้านต่าง ๆ ของแต่ละอุทยาน ตามที่สรุปผลในค้นบทที่ 5 เรื่อง การกำหนดมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ

5.2 การสร้างความเชื่อมั่นแบบจำลองให้มากขึ้นต้องนำแบบจำลองที่ปรับปรุงแล้วจากผลการวิจัยครั้งนี้ไปทดลองศึกษาวิจัยซ้ำกับอุทยานฯ ที่เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวในแต่ละภาคของประเทศไทย ผลที่ได้จะทำให้เกิดการปรับปรุงพัฒนาแบบจำลองดัชนีจนสรุปเป็นมาตรฐานการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสำหรับอุทยานแห่งชาติและแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

5.3 ผลการศึกษาที่แสดงถึงระดับความสามารถของการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นหัวข้อเสนอแนะแนวทางในการศึกษากับอุทยานแห่งชาติต่าง ๆ ทั่วประเทศ และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่น ๆ

5.4 ควรส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวชาวไทยที่เข้าไปท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้าได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารทางด้านคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมทั้งขณะที่เขาท่องเที่ยวอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติและนอกเขตอุทยานฯ เพื่อสร้างนักท่องเที่ยวคุณภาพเชิงนิเวศมากขึ้น

5.5 ควรมีการศึกษาวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนชุมชนท้องถิ่นรอบ ๆ อุทยาน เป็นเรื่องเฉพาะเพื่อให้ทราบและกำหนดเป็นแนวทางได้ชัดเจนขึ้น

5.6 ควรให้มีการศึกษารูปแบบการบริหารและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวทุกประเภทอันจะนำเป็นวิถีทางสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนในพื้นที่ที่อยู่ในความดูแลขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) หรือสภาตำบล (สต.) และอำเภอ

บรรณานุกรม

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : มิถุนายน 2542.
- โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีวัดคุณภาพมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยว. มีนาคม 2544.
- กรมป่าไม้ สำนักงานโครงการจัดการทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า. ข้อมูลพื้นฐานแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับลาน จังหวัดปราจีนบุรี นครราชสีมา. กรุงเทพฯ : 2536 – 2540.
- กรมป่าไม้ สำนักงานโครงการจัดการทำแผนแม่บทและการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า. ข้อมูลพื้นฐานแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติปางสีดา จังหวัดปราจีนบุรี (สระแก้ว). กรุงเทพฯ : 2536 – 2540.
- กรมป่าไม้ สำนักงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนทรัพยากรที่ดินและป่าไม้. ข้อมูลพื้นฐานแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด. กรุงเทพฯ : 2540 – 2544.
- กรมป่าไม้ สำนักงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนทรัพยากรที่ดินและป่าไม้. ข้อมูลพื้นฐานแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิว จังหวัดจันทบุรี. กรุงเทพฯ : 2543 – 2547.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. โครงการศึกษานโยบายจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ. กรุงเทพฯ : 2540.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เอกสารประกอบการวางแผนการท่องเที่ยว เล่ม 1 สรุปแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับประเทศ. กรุงเทพฯ : 2540.
- สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนา การท่องเที่ยวของหมู่เกาะและชายฝั่งทะเลจังหวัดตราด. กรุงเทพฯ : 2537.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์. โครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ กรณีภาคใต้. กรุงเทพฯ : 2538.
- กรมป่าไม้ ส่วนอุทยานแห่งชาติและส่วนอุทยานแห่งชาติทางทะเล. รายงานสถิติรายปี 2534 – 2539.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. เอกสารประกอบการสัมมนา พัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : 2539.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยและชมรมสื่อสารมวลชนส่งเสริมการท่องเที่ยว. เอกสารสรุปผลการสัมมนาพัฒนาท่องเที่ยวไทยในทิศทางที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ : 2537.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. รายงานสถิติประจำปี 2539.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : อัสชา จำกัด, 2544.

ศศ.ดร.ดร.รชนี เอมพันธ์ และคณะ. “สรุปประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคกลาง” เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ : 2545. หน้า 45 – 55.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. โครงการศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลและสภาตำบล. กรุงเทพฯ : 2543. หน้า 36 – 59, 68 – 69.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : ฉบับที่ 18 เล่มที่ 1 มกราคม – มีนาคม 2545. หน้า 14 – 17.

ศศ.ดร.ดร.รชนี เอมพันธ์ และศศ.สุรเชษฐ์ เขษฐมาส. “สรุปประสบการณ์การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภาคกลาง” เอกสารการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศภายใต้โครงการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. 2545. หน้า 45 – 55.

นำชัย ทนุผล. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่, 2542. หน้า 20 – 21.

ภาคผนวก

แบบสำรวจ

การบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

1. ชื่อผู้ดำเนินการสำรวจ ผศ.ชวลิตันต์ จันทร์เชื้อ
2. ชื่อผู้ให้ข้อมูล คุณนพดล พุกกะวัน
3. วันเดือนปีที่ทำการสำรวจ 6 เมษายน 2547

กิจกรรมการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ยังไม่มีแผนงาน หรือความชัดเจน	มีแผนงานแล้ว มีความชัดเจนแล้ว
1. มีแผนแม่บทการบริหารและการจัดการ.....
2. กำหนดเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ (Management Zone).....
3. กำหนดเขตทันทาน และอ่อนไหวต่อการเสื่อมสภาพของ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม.....
4. ลำดับความสำคัญของพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อการเสื่อม โทรมจากมากไปหาน้อย เพื่อให้การวางแผนอนุญาตให้ นักท่องเที่ยวได้เข้าชมอย่างเหมาะสม.....
5. กำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวของแต่ละ พื้นที่ท่องเที่ยว และโดยภาพรวมของอุทยานแห่งชาติ.....
6. จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม.....
7. กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับกิจกรรมการ ท่องเที่ยวแต่ละประเภท.....
8. กำหนดระยะปิด - เปิด พื้นที่ท่องเที่ยว เพื่อให้โอกาส ธรรมชาติได้ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและ สิ่งแวดล้อม.....
9. กำหนดให้มีการสลับหมุนเวียนใช้พื้นที่ เพื่อไม่ให้แหล่ง ท่องเที่ยวบางแห่งถูกรบกวนจนเสื่อมโทรม.....
10. กำหนดแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายกิจกรรม เพื่อ กระจายนักท่องเที่ยวไม่ให้กระจุกอยู่ในบางพื้นที่.....

กิจกรรมการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ยังไม่มีแผนงาน หรือความชัดเจน	มีแผนงานแล้ว มีความชัดเจนแล้ว
11. มีการนำเสนอทางเลือกที่หลากหลายให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส เพื่อลดการกระจัดตัวของนักท่องเที่ยวในบางพื้นที่ ที่อาจมากจนเกินขีดความสามารถที่จะรับได้.....
12. มีการถ่ายทอดความรู้เชิงอนุรักษ์ให้นักท่องเที่ยว ณ จุดท่องเที่ยวต่าง ๆ อย่างเหมาะสม.....
13. การจัดที่พักอาศัยของบุคลากร และที่พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยว มีความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม.....
14. การจัดเส้นทางคมนาคม ความสะดวกในการเข้าถึง และเดินทางออก ณ แหล่งท่องเที่ยวได้เหมาะสมไม่กระทบต่อแหล่งท่องเที่ยว.....
15. การประหยัดสาธารณูปโภค มีระบบปิด-เปิด การจ่ายไฟฟ้าและน้ำอย่างเหมาะสม.....
16. ระบบจัดการกับ ก. ขยะมูลฝอย, กองไฟ, แคมป์ไฟ.....
17. การใช้วัสดุอุปกรณ์ก่อสร้างที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม.....
18. มีโครงการและกิจกรรมการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อม.....
19. ระบบเฝ้าติดตาม เฝ้าระวังและตรวจสอบ การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.....
20. กิจกรรมความร่วมมือกับประชาชนท้องถิ่น ในการช่วยดูแลทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมการท่องเที่ยว.....
21. มีมาตรการแก้ไขและป้องกันปัญหา ไม่ให้เกิดซ้ำในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม.....
22. มีการประชุมทบทวนการบริหารและการจัดการ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมเพื่อท่องเที่ยวอยู่เสมอ ๆ.....

กิจกรรมการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	ยังไม่มีแผนงาน หรือความชัดเจน	มีแผนงานแล้ว มีความชัดเจนแล้ว
23. มีระบบการคัดเลือกบุคลากรที่จะเข้าทำงานในอุทยานฯ.....
24. มีการฝึกอบรมบุคลากรของอุทยานแห่งชาติ ในด้านการอนุรักษ์

ข้อมูลจากบุคลากรที่ปฏิบัติ
หน้าที่ในอุทยานแห่งชาติ
ภูหินร่องกล้า

แบบสอบถามภาคสนาม
การวิจัยเรื่อง

การบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

1.1 เพศ ชาย หญิง

1.2 อายุ 15 - 20 ปี 21 - 25 ปี 26 - 30 ปี
 31 - 35 ปี 36 - 40 ปี 40 ปีขึ้นไป

1.3 การศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อนุปริญญา
 ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

1.4 ตำแหน่งงาน ระบุ.....

2. ท่านทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาตินี้ มีจุดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอะไรบ้าง

2.1 ทราบ ไม่ทราบ

2.2 ถ้าทราบโปรดระบุ จุดเด่นของอุทยานแห่งชาตินี้

ก.

ข.

ค.

3. ท่านทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาตินี้ มีจุดอ่อนไหวต่อการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอะไรบ้าง

3.1 ทราบ ไม่ทราบ

3.2 ถ้าทราบโปรดระบุ จุดอ่อนไหวต่อการเสื่อมโทรมของอุทยานแห่งชาตินี้

ก.

ข.

ค.

4. ท่านทราบหรือไม่ว่าแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานแห่งชาตินี้ มีภาวะเสี่ยงและภาวะคุกคามอะไรบ้าง

4.1 ทราบ ไม่ทราบ

4.2 ถ้าทราบโปรดระบุ ภาวะเสี่ยงและภาวะคุกคามของอุทยานแห่งชาตินี้

ก.

ข.

ค.

5. ท่านได้รับทราบทิศทางการปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศภายในอุทยานแห่งชาตินี้ หรือไม่

ทราบ ไม่ทราบ

6. มีการฝึกอบรมให้บุคลากรรู้เรื่องการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของอุทยานแห่งชาตินี้

6.1 มี ไม่มี

6.2 ถ้ามีโปรดระบุว่า การฝึกอบรมครั้งสุดท้ายที่ผ่านมาได้ดำเนินการเมื่อใด

มี พ.ศ. 2543 มี พ.ศ. 2542 มี พ.ศ. 2541

มี พ.ศ. 2540 ก่อนปี พ.ศ. 2540

7. มีการฝึกอบรมพิเศษเพื่อให้บุคลากรบางท่านเป็นวิทยากรบรรยายความรู้ให้แก่นักท่องเที่ยว

มี ไม่มี

8. บุคลากรของอุทยานแห่งชาตินี้มีโอกาสเดินทางไปรับการฝึกอบรมภายนอกอุทยานแห่งชาติบ้างหรือไม่

8.1 มี ไม่มี

8.2 ถ้ามีแนวเนื้อหาที่ไปอบรมส่วนใหญ่เป็นเช่นไร (ระบุ)

ก.

ข.

ค.

ง.

9. ในการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศมีระเบียบปฏิบัติด้านต่าง ๆ หรือไม่

9.1 มี ไม่มี

9.2 ถ้ามีโปรดระบุชื่อระเบียบปฏิบัติ 1 เรื่อง

.....

10. ท่านมีความรักและภูมิใจที่ได้ทำงาน ณ อุทยานแห่งชาตินี้ในระดับใด

มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

ข้อมูลจากชุมชนท้องถิ่น
ใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติ
ภูหินร่องกล้า

แบบสอบถามภาคสนาม

การวิจัยเรื่อง

การบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

- 1.1 เพศ ชาย หญิง
- 1.2 อายุ 15 - 20 ปี 21 - 25 ปี 26 - 30 ปี
 31 - 35 ปี 36 - 40 ปี 40 ปีขึ้นไป
- 1.3 การศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อนุปริญญา
 ปริญญาตรี สูงกว่าปริญญาตรี
- 1.4 อาชีพ เกษตรกร รับจ้าง ทำธุรกิจส่วนตัว
 อื่น ๆ

2. ท่านทราบหรือไม่ว่าอุทยานแห่งชาตินี้ มีจุดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอะไรบ้าง

2.1 มีโอกาส ไม่มีโอกาส

2.2 ถ้ามีโอกาสแสวงหารายได้ ท่านมีรายได้โดยวิธีอะไร

- ขายอาหาร ขายของที่ระลึก
 บริการการท่องเที่ยว บริการอุปกรณ์การท่องเที่ยว
 อื่น ๆ ระบุ.....

2.3 ถ้าไม่มีโอกาสหารายได้ เป็นเพราะอะไร

- อุทยานแห่งชาติไม่อนุญาต ไม่รู้จะทำอะไร
 ยังขาดแนวทางที่ชัดเจน อื่น ๆ.....

3. ท่านหรือสมาชิกในชุมชนมีโอกาสได้เข้าร่วมในการบริหารและการจัดการอุทยานแห่งชาติแห่งนี้หรือไม่

มีโอกาส ไม่มีโอกาส

3.1 ถ้ามีโอกาสเข้าร่วม ท่านเข้าไปเป็นตำแหน่งอะไร (โปรดระบุ)

.....

3.2 ถ้าไม่มีโอกาส ท่านคิดว่าเพราะอะไร (โปรดระบุ)

.....

4. ท่านมีส่วนร่วมในการบริการให้แก่นักท่องเที่ยวหรือไม่

มีส่วนร่วม ไม่มีส่วนร่วม

4.1 ถ้ามีส่วนร่วม ท่านมีส่วนร่วมในกิจกรรมอะไรบ้าง (โปรดระบุ)

.....

4.2 ถ้าไม่มีส่วนร่วม เป็นเพราะอะไร (โปรดระบุ)

.....

5. ท่านมีส่วนร่วมกับอุทยานแห่งชาติเกี่ยวกับการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ ในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติหรือไม่

มีส่วนร่วม ไม่มีส่วนร่วม

5.1 ถ้ามีส่วนร่วม ท่านมีฐานะหรือตำแหน่งอะไร (โปรดระบุ)

.....

5.2 ถ้าไม่มีส่วนร่วม เป็นเพราะอะไร (โปรดระบุ)

.....

6. อุทยานแห่งชาตินี้เคยจัดกิจกรรมเพื่อถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศ และสิ่งแวดล้อมให้แก่ท่านและสมาชิกในชุมชน บ้างหรือไม่

มี ไม่มี

6.1 ถ้ามี ได้มีการจัดกิจกรรมอะไร (โปรดระบุ)

.....

7. ท่านมีความต้องการที่จะให้อุทยานแห่งชาติเปิดโอกาสอะไรให้ท่านบ้าง (โปรดระบุ)

7.1

7.2

7.3

7.4

8. ท่านปรารถนาจะช่วยอุทยานแห่งชาติ ในกิจการอะไรบ้าง

8.1

8.2

8.3

8.4

9. ปัญหาความเข้าใจไม่ตรงกันระหว่างท่านกับอุทยานแห่งชาตินี้ มีหรือไม่

มี ไม่มี

9.1 ถ้ามีโปรดระบุ

.....

.....

ข้อมูลจากนักท่องเที่ยว

แบบสอบถามภาคสนาม

การวิจัยเรื่อง

การบริหารและการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า

1. ข้อมูลส่วนบุคคล

- 1.1 เพศ ชาย หญิง
- 1.2 อายุ 15 - 20 ปี 21 - 25 ปี 26 - 30 ปี
 31 - 35 ปี 36 - 40 ปี 40 ปีขึ้นไป
- 1.3 การศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อนุปริญญา
 ปริญญาตรีหรือสูงกว่า
- 1.4 อาชีพ รับจ้างภาคเอกชน ประกอบกิจการส่วนตัว
 รับราชการ ว่างาน
 อื่น ๆ.....

2. ท่านรู้จักอุทยานแห่งชาตินี้จากอะไร

- สื่อมวลชน วิทยุ / โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เพื่อน ๆ
 บริษัทหรือองค์กรจัดการท่องเที่ยว เอกสารของอุทยานฯ

3. การเดินทางเข้าสู่อุทยานแห่งชาติแห่งนี้ ท่านต้องการให้เห็นและรับรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอะไร

- น้ำตกกระทิง นมัสการรอยพระพุทธรูปบาทบนยอดเขาศิขณภู
 ป่าไม้ สภาพแวดล้อม ป่าดงดิบ

4. ท่านหรือหรือไม่ว่าจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ของอุทยานแห่งชาติแห่งนี้คืออะไร

- น้ำตกกระทิง นมัสการรอยพระพุทธรูปบาทบนยอดเขาศิขณภู
 ป่าไม้ สภาพแวดล้อม ป่าดงดิบ

5. ท่านทราบข้อมูลการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของอุทยานแห่งชาติแห่งนี้มาก่อนหรือไม่

- ทราบ ไม่ทราบ

ถ้าทราบมาก่อนโดยวิธีอะไร

- สื่อมวลชน วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์

เอกสารของอุทยานแห่งชาติ

6. ขณะที่อยู่ในอุทยานแห่งชาตินี้ ท่านได้รับรู้ข้อมูลความรู้การพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศในอุทยานแห่งชาตินี้หรือไม่

รับรู้ ไม่ได้รับรู้

ถ้ารับรู้ รับรู้จากอะไร

ป้ายหรือบอร์ดประชาสัมพันธ์ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

แผ่นพับของอุทยานฯ มัคคุเทศก์แนะนำ

อื่น ๆ

7. เมื่อท่านออกไปจากอุทยานแห่งชาตินี้แล้ว ท่านอยากกลับมาอีกหรือไม่

อยากกลับมาอีก ไม่อยากกลับมาอีก

7.1 อยากกลับมาอีก เพราะเหตุใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

น้ำตกยังสวยงาม น้ำสะอาด สภาพแวดล้อมยังเป็นธรรมชาติดั้งเดิม

นมัสการรอยพระพุทธรูปบนยอดเขาคิซมัญญ

ได้รับการดูแลจากเจ้าหน้าที่อุทยานฯ เป็นอย่างดี และได้รับความรู้พร้อมกับการท่องเที่ยว

อื่น ๆ (ระบุ).....

7.2 ไม่อยากกลับมาอีก เพราะเหตุใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม น้ำตกสวยน้อยลง สิ่งแวดล้อมสกปรกมากขึ้น

มีนักท่องเที่ยวมาก แออัด ไม่สงบ

อุทยานฯ มีข้อห้ามมาก และไม่มีการส่งเสริมความรู้ใด ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยว

8. ท่านอยากให้แหล่งท่องเที่ยวใดในอุทยานแห่งนี้มีความยั่งยืน

น้ำตกกระทิง นมัสการรอยพระพุทธรูปบนยอดเขาคิซมัญญ

ป่าไม้ สภาพแวดล้อม ป่าดงดิบ

9. ท่านพึงพอใจที่อุทยานแห่งชาติ บริหารและจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีความยั่งยืนในระดับใด

มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด

10. ท่านต้องการมีส่วนร่วมที่จะช่วยให้อุทยานแห่งชาตินี้มีความยั่งยืนยาวนานโดยวิธีใด

1.

2.

3.